

Vård- och underhållsplan

- med förslag till skyddsbestämmelser

Befintlig bebyggelse i Stora Sköndal inom etapp 2A

Version 2021-04-26

Innehåll

Inledning

Bakgrund och syfte	3
Upplägg	3
Tidigare framtaget material	3
Karta: Historik	4
Karta: Klassificering	5
Schablon för underhållsintervall	6

Byggnadsbeskrivningar

Hus 1	7
Hus 2	9
Hus 3	11
Hus 5	13
Hus 6	15
Hus 7	17
Hus 8	19
Hus 9	21
Hus 10	23
Hus 11	25
Hus 12	26
Hus 13	27
Hus 14	29
Hus 15	31
Hus 16	33
Hus 22	35
Hus 23	38

Yttre miljö	40
--------------------	-----------

Vård- och underhållsplan – med förslag till skyddsbestämmelser

Befintliga bebyggelse Stora Sköndal, etapp 2A

Beställare: Stora Sköndal Framtidsutveckling AB, genom Alvaro Brito Silva

Nyréns Arkitektkontor:

Marcus Ängeby, byggnadsantikvarie (KUL 2)

Fredrik Innerstedt, byggnadsantikvarie (KUL 2)

Nico van Gelderen, landskapsarkitekt

Omslagsbilder: hus 10, hus 5, hus 16, hus 23

Inledning

Syfte

Syftet med föreliggande dokument är att långsiktigt säkra kulturvärdet i den del av bebyggelsen som föreslås bevaras i den andra detaljplaneetappen (DP2A) för Stora Sköndal. Det görs genom att beskriva bebyggelsens värdebärande karaktärsdrag, ge förslag till återställandeåtgärder, ge råd och riktlinjer för vård och underhåll samt ge förslag till skyddsbestämmelser. Dokumentet innehåller även en särskild del där den yttre miljöns kvaliteter behandlas.

Upplägg

För var och en av de 16 husen som bevaras görs en beskrivning utifrån följande rubriksättning.

Förslag till skyddsbestämmelser

Historik och beskrivning

Värdebärande karaktärsdrag

Bevarandestatus

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Riktlinjer för vård och underhåll

Tidigare framtaget material

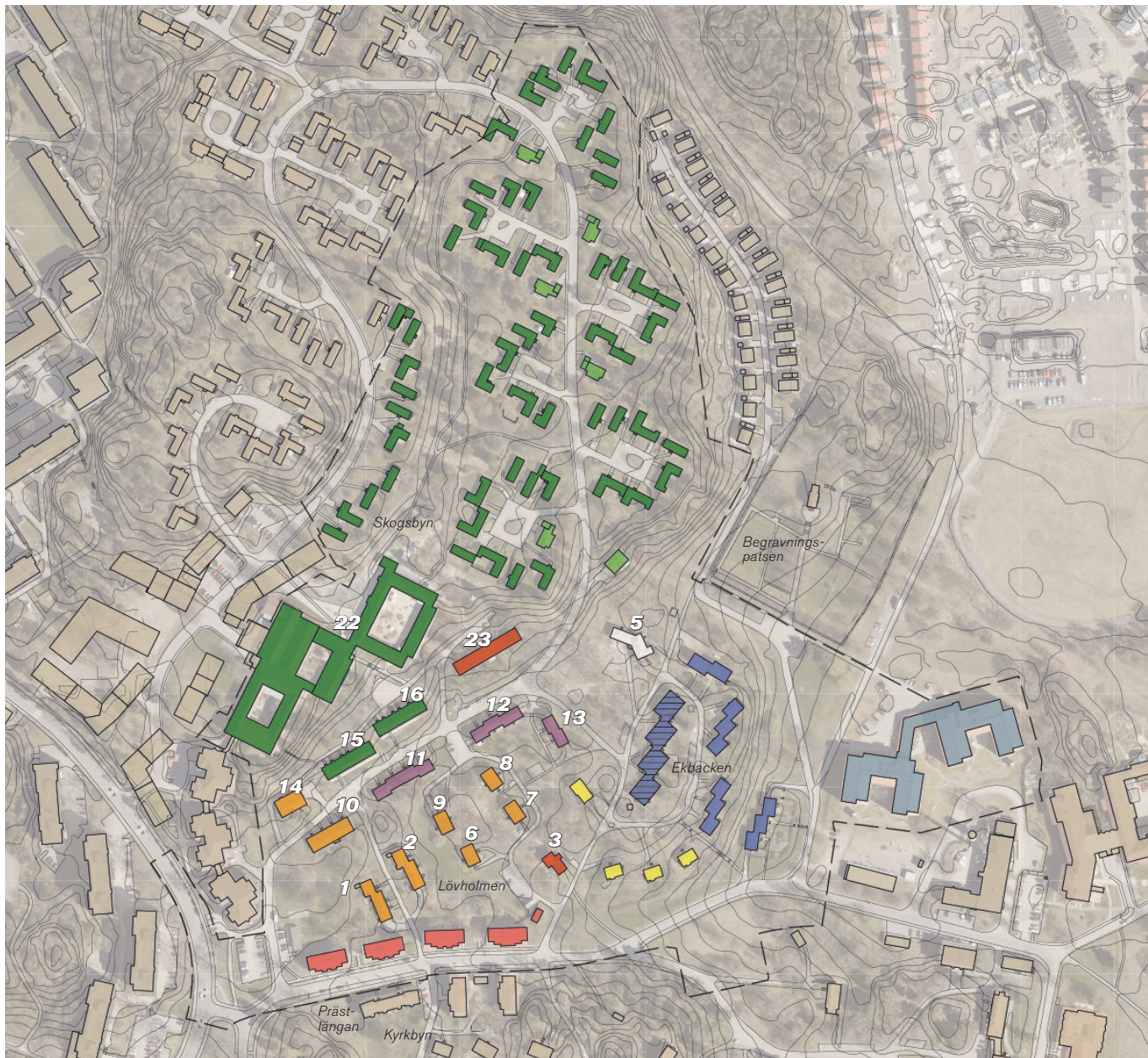
2015 togs en kulturmiljöutredning fram för Stora Sköndal, d.v.s. för hela programområdet. Utredningen reviderades i slutet av 2016.

I oktober 2016 gjordes en särskild bedömning av Skogsbyns unicitetsvärde utifrån frågeställningar från SBK.

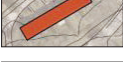

I mars 2017 gjordes en konsekvensbeskrivning av den första detaljplaneetappen avseende den s.k. Magnoliatomten och Magnoliabyggnaden d.v.s. Skogsbyns centralanläggning.

I juni 2017 gjordes en konsekvensanalys av hela programförslaget för Stora Sköndal, analysen bearbetades i januari 2019 inför granskning.

2020 togs en fördjupad kulturmiljöutredning fram för den andra detaljplaneetappen för Stora Sköndal (DP2A)

Teckenförklaring

	Överläkarbostaden/ Direktorsbostaden 1945		Skogsbyns villor Pensionärsbostäder 1963-65
	Villa Ekbacken 1-4, typhus Personalbostäder 1946-1950		Kompl. villor i Skogsbyn Pensionärsbostäder 1983, 1994
	Typhus från Svenska Stenhus, radhus och villa Personalbostäder 1953		Flerbostadshus utmed Nils Lövgrens väg Pensionärsbostäder 2002
	Putsade småhus ritade av T Boije Personalbostäder 1953-1960		Villa Sköndal och Villa Drevviken Vård- och omsorgsboende 2011
	Typhus från AB Elementhus Mockfjärd Personalbostäder 1953-1960		Byggnader utanför planområdet
	Plåtklädda radhus ritade av T Boije Personalbostäder 1959-1963, streckad byggnad riven		Gräns för planområde
	Skogsbyns centralanläggning Sjukhem, gästhem, service 1963-65		
	Skogsbyns radhus Personal- och pensionärsbostäder 1963-65		

1 - 23

Hänvisning till byggnader som beskrivs i denna rapport

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering

- blått är den högsta klassen och omfattar bebyggelse som bedöms ha synnerligen höga kulturhistoriska värden.
- grön klassning innebär också ett högt kulturhistoriskt värde och betyder att bebyggelsen bedöms vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
- gult är den tredje nivån som används vid klassificering, vilket innebär att bebyggelsen bedöms ha positiv betydelse för stadsbilden och/eller ha visst kulturhistoriskt värde.

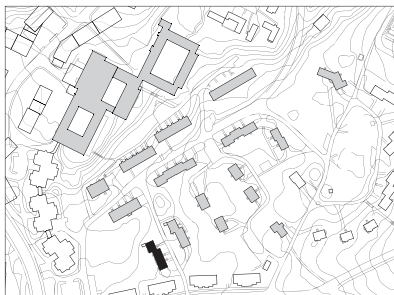
- Hus 1 grönklassad*
- Hus 2 - 3 gulklassade*
- Hus 5 - 10 grönklassade*
- Hus 11 gulklassad*
- Hus 12 - 16 grönklassade*
- Hus 22 - 23 grönklassade*

Schablon för underhållsintervall

<u>Objekt/detalj</u>	<u>Åtgärd</u>	<u>Intervall</u>
Betongtrappor, entréplan etc	- reparation, ev. målning	30 år
Putsade socklar	- putsreparation, målning	15 år
Fasadputs av kalkcement	- rengöring, reparation, ev. måln.	30 år
Fogar i murverk (skorstenar, fasad)	- fogning	30 år
Träfasader och detaljer, målade	- målning med oljefärg	5-10 år
Trädetaljer, tjärade/oljade/betsade	- tjärstrykning/oljebehandling	8 år
Fönster, balkongdörrar, terrassdörrar	- justering, kittning, målning	5-10 år
Entrédörrar	- oljning	5 år
Smidesräcken, armaturer, järnbeslag	- rostskydd, målning	5 år
Takplåt, plåtdetaljer	- översyn, rostskydd, målning	15 år
Takpannor	- kontroll, justering, komplettering	1 år
Takpannor	- översyn takunderlag, omläggning	30 år
Takpannor av betong	- byte av pannor	40 år
Avvattningssystem	- justering, målning, komplettering	10 år
Avvattningssystem	- kontroll, justering, rensning	vår och höst/ vid behov

Byggnad nr 1 – Radhus – Lövholmen – Anna Högmans väg 1-5

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivras.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier sidostycken i natursten och dörrar av ek ska bevaras. Fönster och altandörrar ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av utvändiga betongtrappor och smidesräcken ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och parkettgolv.

Historik och beskrivning

Radhus med tre lägenheter på vardera 2 rok. En av två snarlika radhuslängor som uppfördes som personalbostäder åt Svenska Diakonsällskapet efter ritningar av Tor Boije. Bygglov är daterat nov 1958 och husen uppfördes året efter. Två förskjutna byggnadskroppar med två lägenheter i en del och en lägenhet den andra. Byggnaden är gestaltad i en för tiden typisk folkhemsarkitektur, noggrant genomritad och med fin detaljering.

Värdebärande karaktärsdrag

- Garage i källarvåning med urspr. sidohängda portar med täckmålad träpanel. Liggande glasning med trådglas.
- Slät sockel i putsad betong med urspr. liggande träfönster
- Spritputsad fasad i grå kulör med mellangrov ballast.
- Utvändiga betongtrappor med urspr. svartmålade smidesräcken.
- Påkostade urspr. entrépartier med sidostycken i kvaderhuggen och bearbetad natursten. Fernissade ekdörrar indelad i kvadrater med stående glasning.
- Vitmålade urspr. träfönster med en och två lufter i olika format. Stort vardagsrumsfönster med mjukt profilerad karm och inåtgående bågar. Vitmålade urspr. trädörrar mot altan med stående glasning och träfyllning med stående panel.
- Flacka sadeltak täckta med enkupigt lertegel. Vindskivor av vitmålade brädor. Öppen takfot i täckmålat trä.

Bevarandestatus

Byggnaden är välbevarad avseende den övergripande karaktären och värdefulla delar och detaljer. Vissa renoveringar har genomförts men utan att det kulturhistoriska värdet har sänkts. Den ursprungliga taktäckningen i enkupigt lertegel har bytts ut nytt enkupigt tegeltak med pannor som har ett något för grovt/tungt uttryck. Takavvattningen har bytts ut till hängrännor och stuprör i fabrikslackerad svart kulör. Förmodligen hade även de ursprungliga rören mjuka vinklar men var platsmålade med mattare svart oljefärg och i något nättare dimensioner. Putsfasaderna har reparerats och påstrukt med färg med bibehållen karaktär. Sekundärt tillkomna lamparmaturer finns ovanför entréer. Betongtrappor vid altaner har sekundärt tillkomna smidesräcken.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Vid nästa takomläggning bör ett nättare och mer tidstypiskt lertegel väljas. Lamparmaturerna byts med fördel ut till mer tidstypiska armaturer av högre kvalitet.

Prioriterade/akuta åtgärder: Garagedörrar är i behov av översyn och reparation.

Riktlinjer för vård och underhåll

Socklar: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Omputsning bör föregås av en analys av underliggande ursprungligt putsbruk så att bruk och färgtyp kan anpassas efter detta.

Trappor med smidesräcken: Trappor lagas med betonglagningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med oorganisk färg avsedd för betong. Rostangripna ytor på räcken rostskyddsbehandlas före målning med svart oljefärg. Avancerade smidesarbeten och reparationer bör utföras av smed. Särskild uppmärksamhet med avseende på rostangrepp och rostskydd bör ägnas infästning i underlaget av betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och oljas in med fernissa med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glastror används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välrenommerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

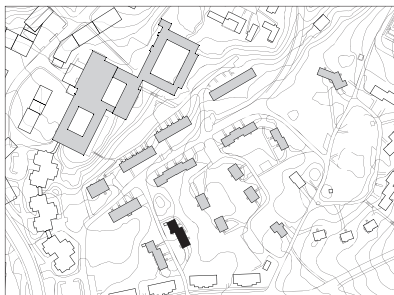
Putsfasader: Analys av befintligt putsbruk inklusive ballast och pigment bör utföras före varje typ av reparation eller målning. Nytt putsbruk anpassas så att hårdheten ligger nära men understiger hårdheten i befintligt bruk. Struktur och ytbehandling samt pigmentering ska utföras med den befintliga putsen som förlaga. Omputsning föregås av en analys av underliggande putsbruk och färgskikt i syfte att återskapa ursprungligt uttryck på putsfasaderna. Vid omputsningen ska ny puts efterlikna den ursprungliga både vad gäller brukssammansättning, metod för påförande, ytbehandling och pigmentering. Arbetet utförs av välrenommerad putsfirma och föregås av projektering.

Altandörrar och garageportar: Dörrar och portar bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt bibehålls. Skador på garageportar lagas med lister med samma dimension och profil som befintligt.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Hel omläggning av taket sker med enkupigt lertegel med förebild från äldre bevarade lertegeltak på intilliggande småhus exempelvis hus 7-9.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Ny takavvattning ska ha dimensioner som befintligt samt platsmålas. Plåtdetaljer underhålls genom byte av skadade partier samt genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då radhuset byggdes.

Byggnad nr 2 – Radhus – Lövholmen – Anna Högmans väg 2-6

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier sidostycken i natursten och dörrar av ek ska bevaras. Fönster och altandörrar ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av utvändiga betongtrappor och smidesräcken ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och parkettgolv.

Historik och beskrivning

Radhus med tre lägenheter på vardera 2 rok. En av två snarlika radhuslängor som uppfördes som personalbostäder åt Svenska Diakonsällskapet efter ritningar av Tor Boije. Bygglov är daterat nov 1958 och husen uppfördes året efter. Två förskjutna byggnadskroppar med två lägenheter i en del och en lägenhet den andra. Byggnaden är gestaltad i en för tiden typisk folkhemsarkitektur, noggrant genomritad och med fin detaljering.

Värdebärande karaktärsdrag

- Garage i källarvåning med urspr. sidohängda port med stående täckmålad träpanel. Liggande glasning med trådglas. Källardörrar i trä med samma detaljering som portar.
- Slät sockel i putsad betong med urspr. liggande träfönster
- Spritputsad fasad i grå kulör med mellangrov ballast.
- Utvändiga betongtrappor med urspr. svartmålade smidesräcken.
- Påkostade urspr. entrépartier med sidostycken i kvaderhuggen och bearbetad natursten. Fernissade ekdörrar indelad i kvadrater, med eller utan stående glasning.
- Vitmålade urspr. träfönster med en och två lufter i olika format. Stort vardagsrumsfönster med vädringsfönster. Vitmålade urspr. trädörrar mot altan med stående glasning och träfyllning med stående panel.
- Flacka sadeltak täckta med enkupigt lertegel. Vindskivor av vitmålade brädor. Öppen takfot i täckmålat trä.

Bevarandestatus

Byggnaden är välbevarad avseende den övergripande karaktären och värdefulla delar och detaljer. Vissa renoveringar har genomförts men utan att det kulturhistoriska värdet har sänkts. Den ursprungliga taktäckningen i enkupigt lertegel har bytts ut nytt enkupigt tegeltak med pannor som har ett något för grovt/tungt uttryck. Takavvattningen har bytts ut till hänggrännor och stuprör i fabrikslackerad svart kulör. Förmodligen hade även de ursprungliga rören mjuka vinklar men var platsmålade med mattare svart oljefärg och i något nättare dimensioner. Putsfasaderna har reparerats och påstrukt med färg med bibehållen karaktär. Sekundärt tillkomna lamparmaturer finns ovanför entréer. Betongtrappor vid altaner har sekundärt tillkomna smidesräcken.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Vid nästa takomläggning bör ett nättare och mer tidstypiskt lertegel väljas. Lamparmaturerna byts med fördel ut till mer tidstypiska armaturer av högre kvalitet.

Prioriterade åtgärder: Entrédörrar är i behov av underhåll. Smidesräcken är i behov av översyn och underhåll, särskilt avseende infästning i betong.

Riktlinjer för vård och underhåll

Socklar: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Omputsning bör föregås av en analys av underliggande ursprungligt putsbruk så att bruk och färgtyp kan anpassas efter detta.

Trappor med smidesräcken: Trappor lagas med betonglagningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med oorganisk färg avsedd för betong. Rostangripna ytor på räcken rostskyddsbehandlas före målning med svart oljefärg. Avancerade smidesarbeten och reparationer bör utföras av smed. Särskild uppmärksamhet med avseende på rostangrepp och rostskydd bör ägnas infästning i underlaget av betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och oljas in med fernissa med tätta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välrenommerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Putsfasader: Analys av befintligt putsbruk inklusive ballast och pigment bör utföras före varje typ av reparation eller målning. Nytt putsbruk anpassas så att hårdheten ligger nära men understiger hårdheten i befintligt bruk. Struktur och ytbehandling samt

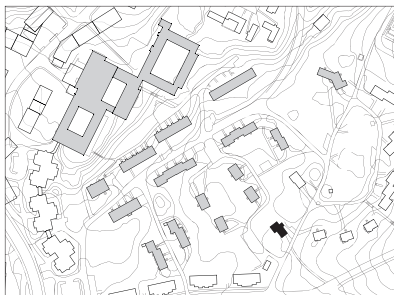
pigmentering ska utföras med den befintliga putsen som förlaga. Omputsning föregås av en analys av underliggande putsbruk och färgskikt i syfte att återskapa ursprungligt uttryck på putsfasaderna. Vid omputsningen ska ny puts efterlikna den ursprungliga både vad gäller brukssammansättning, metod för påförande, ytbehandling och pigmentering. Arbetet utförs av välrenommerad putsfirma och föregås av projektering.

Altandörrar och garageportar: Dörrar och portar bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt bibehålls. Skador på garageportar lagas med lister med samma dimension och profil som befintligt.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Hel omläggning av taket sker med enkupigt lertegel med förebild från äldre bevarade lertegeltak på intilliggande småhus exempelvis hus 7-9.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Ny takavvattning ska ha dimensioner som befintligt samt platsmålas. Plåtdetaljer underhålls genom byte av skadade partier samt genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då radhuset byggdes.

Byggnad nr 3 – Villa – Lövholmen – Bertel Andréns väg 1

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier med sidostycken i gult räfflat tegel och dörr i huvudentré av ek ska bevaras. Fönster och altandörr ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier, parkettgolv och öppen spis.

Historik och beskrivning

Villa med 4 rok uppfört med bygglov 1952 som personalbostad åt Svenska Diakonsällskapet Husets är ett typhus från AB Svenska Stenhus i Skövde. Tillbyggd med hall och entré åt nordost i början av 1990-talet. Två förskjutna byggnadskroppar med vardagsrum och kök i en del och sovrum och badrum i den andra. Öppen spis i vardagsrum. Byggnaden är gestaltad i en för tiden typisk folkhemsarkitektur med fin detaljering.

Värdebärande karaktärsdrag

- Garage i källarvåning med urspr. sidohängda portar med stående täckmålad träpanel. Liggande glasning med vattrat glas.
- Slät omålad sockel i putsad betong med urspr. träfönster.
- Genomfärgad stänkputs i grå kulör med ballast av naturgrus (ej krossmaterial). Slätputsade omfattningar avfärgade i ljusare kulör.
- Vitmålade urspr. träfönster med en och två lugter i olika format. Stort vardagsrumsfönster med sex lugter. Vitmålade trädörr mot altan med stående glasning och träfyllning med stående panel i nedre delen.
- Flacka sadeltak täckta med enkupigt lertegel. Vindskivor av vitmålade brädor. Öppen takfot i täckmålat trä.

Bevarandestatus

Byggnaden är välbevarad avseende den övergripande karaktären och vissa värdefulla delar och detaljer. Vissa renoveringar har genomförts. Den ursprungliga taktäckningen i enkupigt lertegel har bytts ut nytt enkupigt tegeltak med pannor som har ett något för grovt/tungt uttryck. Takavvattningen är av senare datum. Den genomfärgade putsen är förmodligen ursprunglig. Med åren har putsen urlakats och ballasten ligger

synlig. Tillbyggnaden i stående täckmålad lockpanel följer takfallets lutning och har begränsad inverkan på den ursprungliga karaktären. Den ursprungliga entrédörren har dock tagits bort. Skorsten i mörkt tegel har klätts in med plåt.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Vid nästa takomläggning bör ett nättare och mer tidsypiskt lertegel väljas. Det bör undersökas om inklädnaden av skorsten kan tas bort till förmån för det mörka teglet som är den viktiga del av villans ursprungliga karaktär. Ny takavvattning bör ges något nättare dimensioner och plattsålas med oljefärg.

Prioriterade åtgärder: Garageport är i behov av reparation och underhåll. Översyn och ev. reparation av ursprunglig lamparmatur ovan port (ev. utbyte till motsv.).

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Den omålade ytan behålls så långt möjligt. I andra hand målas hela sockeln med cementhaltig färg med kulör nära cementputsens. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välrenommerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Putsfasader: Befintlig ursprunglig putsfasad behålls så långt möjligt. Rengöring kan ske med avjoniserat vatten. Ev. färg påförs tunt så att så lite som möjligt av putsens ytstruktur försvinner. Analys av befintligt putsbruk inklusive ballast och pigment bör utföras före varje typ av reparation eller målning. Nytt putsbruk anpassas så att hårdheten ligger nära men understiger hårdheten i befintligt bruk. Struktur och ytbehandling samt pigmentering ska utföras med den befintliga putsen som förlaga. Ballast ska vara naturgrus (ej krossmaterial) av samma storlek som befintligt. Omputsning utförs av välrenommerad putsfirma och förgås av projektering.

Altandörr; garageport: Bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt behålls.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Hel omläggning av taket sker med enkupigt lertegel av samma typ och utseende som befintligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls genom byte av skadade partier samt genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Ny takavvattning ska ha dimensioner som befintligt samt platsmålas, kulör vit. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då villan byggdes.

Övrigt: Lockpanelen på tillbyggnaden målas med vid oljefärg.

Byggnad nr 5 – Villa – Ekbacken – Bertel Andréns väg 5

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform med ursprungliga takkupor ska bevaras. Entréparti vid huvudentré med omfattning och ursprunglig naturstenstrappa samt dörr ska bevaras. Fönster ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av utvändiga betongtrappor och smidesräcken ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och golv.

Historik och beskrivning

Byggnaden uppfördes som överläkARBostad på 1940-talet och har på senare år byggts om invändigt till förskola. Därtill har den stora naturtomten hägnats in och delvis kompletterats med lekredskap.

Ritningar för bygglov är upprättade av arkitekten Natanael Karlsson och daterade 1944. Byggnaden är uppförd i en våning med delvis inredd vind och souterrängvåning. Byggnaden uppvisar en ambivalens mellan funktionalism och mer traditionell arkitektur som hör till tiden.

Byggnaden är planmässigt uppförd i vinkel kring en gårdsplan och placerad i en öppen trädgårdstomt med gräsmattor samt inslag av buskar, lövträd och berg i dagen.

Från Bertel Andréns väg finns en asfalterad infart som slutar med en mindre gårdsplan väster om huset. Byggnaden har även en asfalterad garagedfart från söder.

Värdebärande karaktärsdrag

- Slätputsade fasader avfärgade i gul kulör.

- Kraftigt valmat sadeltak, med en karaktäristiskt resligare del mot söder. Taket är täckt med äldre rött enkupigt lertegel. Röda plåtskorstenar. På den högre södra delen av taket finns två ursprungliga stickbågiga takkupor i röd plåt. Kraftigt utskjutande takfot som är sluten med brädfodring.

- Vitmålade ursprungliga fönster med variation av enlufts-fönster, fyrdelade tvålufts-fönster med mittpost och trelufts-fönster med sidoställda poster. Samtliga fönster har särpräglade smala profilerade vitmålade träomfattningar/foder med gerade hörn.

- Huvudentrén mot väster har en halvcirkelformad trappa med naturstenssteg, troligen skiffer, dold under en senare tillkommen ramp och trärappa. Dörren till huvudentrén är i brunlackerat trä med diagonalmönster och en rutformig glasning i sin överdel. Entrépartiet har en profilerad omfattning i glaserat tegel.

- Sidoentréer mot norr samt mot öst. Båda utförda med betongtrappor, svartmålade smidesräcken och dörrar i lackerad karosseripanel med rutor i överdel. Den östra har kompletterats under senare år.

Bevarandestatus

Byggnaden har ett mycket välbevarat uttryck avseende den övergripande karaktären. Utvändigt bevarar den sin karaktär med ursprungliga fönster, tak, takkupor och entrédörrar. Bevarad är också den stora naturtomten som nu är förskolegård.

Ett par värdebärande delar har dock förändrats sedan uppförandet. Huvudentrén med trappa i natursten har omkring 2014 byggts om till en dominerande trärappa med ramp och räcken. Den ursprungliga trappan finns dock bevarad under den nya konstruktionen. Mot söder har ett tidigare garageparti byggts om till inlastning för förskolan, detta genom en glasad pardörr med glasade sidopartier. Kulören på det nya partiet är inte anpassad till byggnadens karaktär som helhet.

Ett tidigare fönster har omkring 2014 byggts om till en fransk balkong med ett skyddsräcke av svartmålat smide på lågdelen mot söder (sovrumsflygeln), vilket har förändrat uttrycket i denna del av byggnadens fasad.

Betongtrappan mot öster är ursprunglig men har kompletterats med ett förgrovande räcke och skärmtak. På uppföranderitningen är inte betongtrappan snedställd och är eventuellt ett senare utförande.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

En återgång till en trolig ursprunglig kalkavfärgad puts kan utredas och övervägas.

Uppföranderitnignarna från 1944 visar att fönstren ursprungligen var tänkta att utföras med fönsterluckor. Det är oklart om detta kom till utförande men ett återställande kan utredas och övervägas.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Målad sockelputs ska kulörmässigt kontrastera övrig slätputsfasad. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta.

Trappor med smidesrücken: Trappor lagas med betonglagningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med oorganisk färg avsedd för betong. Rostangripna ytor på rücken rostskyddsbehandlas före målning med svart oljefärg. Avancerade smidesarbeten och reparationer bör utföras av smed. Särskild uppmärksamhet med avseende på rostangrepp och rostskydd bör ägnas infästning i underlaget av betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och och lackas/fernissas likt befintligt med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välrenommerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Putsfasader: Putsfasad behålls så långt möjligt. Eventuellt kan en återgång till en trolig ursprunglig kalkavfärgad puts utredas och övervägas. Rengöring sker med avjoniserat vatten. Ev. färg påförs tunt så att så lite som möjligt av putsens ytstruktur försvinner. Analys av befintligt putsbruk inklusive ballast och pigment bör utföras före varje typ av reparation eller målning. Nytt putsbruk anpassas så att hårdheten ligger nära men understiger hårdheten i befintligt bruk. Struktur och ytbehandling samt pigmentering ska utföras med den befintliga putsen som förlaga. Omputsning utförs av välrenommerad putsfirma och förgås av projektering.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Omläggning av hela taket bör ske med enkupigt lertegel av samma typ och utseende som ursprungligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls i genom byte av skadade partier samt ev. genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då huset uppfördes.

Byggnad nr 6 – Villa – Lövholmen – David Mårtenssons väg 1

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier med sidostycken i gult räfflat tegel och dörr i huvudentré av ek ska bevaras. Fönster och altandörrar ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av utvändiga betongtrappor och smidesräckan ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och parkettgolv.

Historik och beskrivning

Villa på 4 rok, uppförd som personalbostad åt Svenska Diakon-sällskapet efter ritningar av Tor Boije. Bygglov är daterat jan 1957. En av fyra närmast identiska villor som ligger i en grupp. Små skillnader mellan byggnaderna finns i sidoentréer och smidesräckan. Byggnaden är gestaltad i en för tiden typisk folkhemsarkitektur, noggrant genomritad och med fin detaljering.

Värdebärande karaktärsdrag

- Slät omålade sockel i putsad betong med urspr. liggande träfönster
- Genomfärgad stänkputs i brun kulör med ballast av naturgrus (ej krossmaterial).
- Utvändiga betongtrappor vid huvudentré, sidoentré och vid altan med urspr. svartmålad smidesräckan.
- Urspr. entréparti vid huvudentré med sidostycken i gult räfflat tegel. Urspr. fennissad ekdörr indelad i kvadrater med stående åttkantig glasning.
- Sidoentré med sidostycken av gult räfflat tegel och med förmodligen urspr. dörr av fennissad ek. Stående panel på dörrblad med stående glasning.
- Vitmålade urspr. träfönster med en och två lufter i olika format. Stort vardagsrumsfönster i tre lufter med bågar med spröjs i den nedre delen. Vitmålad urspr. trädörr mot altan med stående glasning samt träfyllning med stående panel.
- Flackt sadeltak täckt med äldre enkupigt lertegel. Öppen takfot i täckmålat trä. Vindskivor av vitmålad bräda. Plåtinklädda skorstenar i plåt med nätta dimensioner på plåtarbetet.
- Äldre takavvattning med platsmålad vita stuprör i något nättare dimensioner med mjuka vinklar.

Bevarandestatus

Byggnaden är mycket välbevarad både avseende den övergripande karaktären och värdefulla delar och detaljer. Den genomfärgade putsen är förmodligen ursprunglig. Med åren har putsen urlakats och ballasten ligger synlig. Taktäckning och takavvattning är ursprunglig eller bevarar åtminstone en ursprunglig karaktär avseende utförande och detaljering. Ett skärmtak har tillkommit vid sidoentrén. Sekundärt tillkomna lamparmaturer finns ovanför entréer.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Lamparmaturerna byts med fördel ut till mer tidstypiska armaturer av högre kvalitet.

Prioriterade/akuta åtgärder: Översyn och underhåll av entrédörrar:

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Den omålade ytan behålls så långt möjligt. I andra hand målas hela sockeln med cementhaltig färg med kulör nära cementputsens. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta.

Trappor med smidesräckan: Trappor lagas med betonglagningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med oorganisk färg avsedd för betong. Rostangripna ytor på räckan rostskyddsbehandlas före målning med svart oljefärg. Avancerade smidesarbeten och reparationer bör utföras av smed. Särskild uppmärksamhet med avseende på rostangrepp och rostskydd bör ägnas infästning i underlaget av betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och oljas in med fennissa med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av värenummerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Putsfasader: Befintlig ursprunglig putsfasad behålls så långt möjligt. Rengöring kan ske med avjoniserat vatten. Ev. färg (kalk eller ke) påförs tunt så att så lite som möjligt av putsens ytstruktur försvinner. Analys av befintligt putsbruk inklusive ballast och pig

ment bör utföras före varje typ av reparation eller målning. Nytt putsbruk anpassas så att hårdheten ligger nära men understiger hårdheten i befintligt bruk. Struktur och ytbehandling samt pigmentering ska utföras med den befintliga putsen som förlaga. Ballast ska vara naturgrus (ej krossmaterial) av samma storlek som befintligt. Pigmentering sker med kalk- och ljusäkta jordpigment. Vid omputsning ska ny puts efterlikna den befintliga/ursprungliga både vad gäller brukssammansättning, metod för påförande, ytbehandling och pigmentering. Arbetet utförs av välrenommerad putsfirma och förgås av projektering.

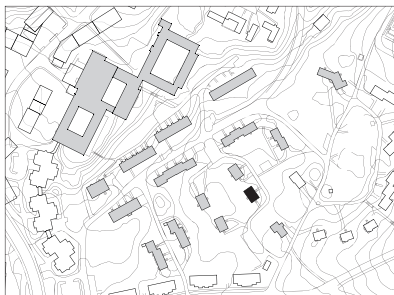
Altandörr: Dörr bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt bibehålls.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Hel omläggning av taket sker med enkupigt lertegel av samma typ och utseende som befintligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls i genom byte av skadade partier samt genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Rännor och stuprör bibehålls vita. Ny takavvattning ska ha dimensioner som befintligt samt platsmålas. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då villan byggdes.

Byggnad nr 7 – Villa – Lövholmen – David Mårtenssons väg 3

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier med sidostycken i gult räfflat tegel och dörr i huvudentré av ek ska bevaras. Fönster och altandörrar ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av utvändiga betongtrappor och smidesräckan ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och parkettgolv.

Historik och beskrivning

Villa på 4 rok, uppförd som personalbostad åt Svenska Diakon-sällskapet efter ritningar av Tor Boije. Bygglov är daterat jan 1957. En av fyra närmast identiska villor som ligger i en grupp. Små skillnader mellan byggnaderna finns i sidoentréer och smidesräckan. Byggnaden är gestaltad i en för tiden typisk folkhemsarkitektur, noggrant genomritad och med fin detaljering.

Värdebärande karaktärsdrag

- Slät sockel i putsad betong med urspr. liggande träfönster.
- Genomfärgad stänkputs i brun kulör med ballast av naturgrus (ej krossmaterial).
- Utvändiga betongtrappor vid huvudentré, sidoentré och vid altan med urspr. svartmålad smidesräckan.
- Urspr. entréparti vid huvudentré med sidostycken i gult räfflat tegel. Urspr. fennissad ekdörr indelad i kvadrater med stående åttkantig glasnig.
- Sidoentré med sidostycken av gult räfflat tegel. Fennissad trädörr.
- Vitmålad urspr. träfönster med en och två lufter i olika format. Stort vardagsrumsfönster i tre lufter med bågar med spröjs i den nedre delen. Vitmålad urspr. trädörr mot altan med stående glasnig samt träfyllning med stående panel.
- Flackt sadeltak täckt med äldre enkupigt lertegel. Öppen takfot i täckmålat trä. Vindskivor av vitmålad brädor. Plåtinklädda skorstenar i plåt med nätta dimensioner på plåtarbetet.
- Äldre takavvattning med platsmålad vita stuprör i något nättare dimensioner med mjuka vinklar.

Bevarandestatus

Byggnaden är välbevarad både avseende den övergripande karaktären och värdefulla delar och detaljer. Den största förändringen består i att dörren till sidoentrén har bytts ut och att ett skärmtak tillkommit vid samma entré. Den genomfärgade putsen är förmodligen ursprunglig. Med åren har putsen urlakats och ballasten ligger synlig. Taktäckning och takavvattning är ursprunglig eller bevarar åtminstone en ursprunglig karaktär avseende utförande och detaljering. Sekundärt tillkomna lamparmaturer finns ovanför entréer.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Dörren i sidoentrén byts ut till ny med sidoentrén till hus 6 som förlaga (alternativt med dörr i huvudentré som förlaga likt bygglovet från 1957). Stor noggrannhet krävs för att uppnå autenticitet. Skärmtak avlägsnas. Lamparmaturerna byts med fördel ut till mer tidstypiska armaturer av högre kvalitet.

Prioriterade/akuta åtgärder: Lagnig av betongtrappa vid sidoentré. Underhåll och ev. lagnig av smidesräckan vid samma entré. Översyn och underhåll av fönster. Underhåll av entrédörrar.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Målning med cementhaltig färg med kulör nära cementputsens. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta.

Trappor med smidesräckan: Trappor lagas med betonglagningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med oorganisk färg avsedd för betong. Rostangripna ytor på räckan rostskyddsbehandlas före målning med svart oljefärg. Avancerade smidesarbeten och reparationer bör utföras av smed. Särskild uppmärksamhet med avseende på rostangrepp och rostskydd bör ägnas infästning i underlaget av betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och oljas in med fennissa med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Försättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välrenommerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

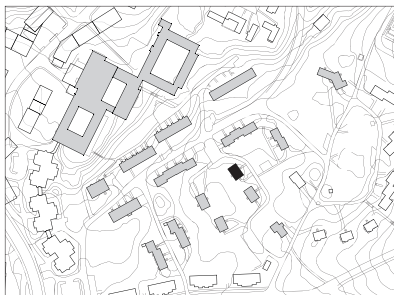
Putsfasader: Befintlig ursprunglig putsfasad behålls så långt möjligt. Rengöring kan ske med avjoniserat vatten. Ev. färg (kalk eller kc) påförs tunt så att så lite som möjligt av putsens ytstruktur försvinner. Analys av befintligt putsbruk inklusive ballast och pigment bör utföras före varje typ av reparation eller målning. Nytt putsbruk anpassas så att hårdheten ligger nära men understiger hårdheten i befintligt bruk. Struktur och ytbehandling samt pigmentering ska utföras med den befintliga putsen som förlaga. Ballast ska vara naturgrus (ej krossmaterial) av samma storlek som befintligt. Pigmentering sker med kalk- och ljusäkta jordpigment. Vid omputsning ska ny puts efterlikna den befintliga/ursprungliga både vad gäller brukssammansättning, metod för påförande, ytbehandling och pigmentering. Arbetet utförs av välrenommerad putsfirma och förgås av projektering.

Altandörr: Dörr bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt bibehålls.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Hel omläggning av taket sker med enkupigt lertegel av samma typ och utseende som befintligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls genom byte av skadade partier samt genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Rännor och stuprör bibehålls vita. Ny takavvattning ska ha dimensioner som befintligt samt platsmålas. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då villan byggdes.

Byggnad nr 8 – Villa – Lövholmen – David Mårtenssons väg 5

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier med sidostycken i gult räfflat tegel och dörrar av ek ska bevaras. Fönster och altandörrar ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av utvändiga betongtrappor och smidesräcken ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och parkettgolv.

Historik och beskrivning

Villa på 4 rok, uppförd som personalbostad åt Svenska Diakon-sällskapet efter ritningar av Tor Boije. Bygglov är daterat sept 1956. En av fyra närmast identiska villor som ligger i en grupp. Små skillnader mellan byggnaderna finns i sidoentréer och smidesräcken. Byggnaden är gestaltad i en för tiden typisk folkhemsarkitektur, noggrant genomritad och med fin detaljering.

Värdebärande karaktärsdrag

- Slät omålade sockel i putsad betong med urspr. liggande träfönster.
- Genomfärgad stänkputs i brun kulör med ballast av naturgrus (ej krossmaterial).
- Utvändiga betongtrappor vid huvudentré och sidoentré med urspr. svartmålad smidesräcken.
- Urspr. entréparti vid huvudentré med sidostycken i gult räfflat tegel. Urspr. fernissad ekdörr indelad i kvadrater med stående åttkantig glasnig.
- Sidoentré med sidostycken av gult räfflat tegel. Fernissad trädörr.
- Vitmålade urspr. träfönster med en och två lufter i olika format. Stort vardagsrumsfönster i tre lufter med bågar med spröjs i den nedre delen. Vitmålad urspr. trädörr mot altan med stående glasnig samt träfyllning med stående panel.
- Flackt sadeltak täckt med äldre enkupigt lertegel. Öppen takfot i täckmålat trä. Vindskivor av vitmålad brädor. Plåtinklädda skorstenar i plåt med nätta dimensioner på plåtarbetet.

Bevarandestatus

Byggnaden är välbevarad både avseende den övergripande karaktären och värdefulla delar och detaljer. Den genomfärgade pusten är förmodligen ursprunglig. Med åren har putsen urlakats och ballasten ligger synlig. Dörren i sidoentrén är förmodligen ursprunglig. Taktäckning är ursprunglig eller bevarar åtminstone en ursprunglig karaktär avseende utförande och detaljering. Takavvattningen är utbytt till svarta fabrikslackerade rännor och rör. Sekundärt tillkomna lamparmaturer finns ovanför entréer.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Skärmtak avlägsnas. Lamparmaturerna byts med fördel ut till mer tidstypiska armaturer av högre kvalitet.

Prioriterade/akuta åtgärder: Översyn och underhåll av fönster. Underhåll av entrédörrar.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Den omålade ytan behålls så långt möjligt. I andra hand målas hela sockeln med cementhaltig färg med kulör nära cementputsens. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta.

Trappor med smidesräcken: Trappor lagas med betonglagningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med oorganisk färg avsedd för betong. Rostangripna ytor på räcken rostskyddsbehandlas före målning med svart oljefärg. Avancerade smidesarbeten och reparationer bör utföras av smed. Särskild uppmärksamhet med avseende på rostangrepp och rostskydd bör ägnas infästning i underlaget av betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och oljas in med fernissa med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välnummerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Putsfasader: Befintlig ursprunglig putsfasad behålls så långt möjligt. Rengöring kan ske med avjoniserat vatten. Ev. färg (kalk eller kc) påförs tunt så att så lite som möjligt av putsens ytstruktur försvinner. Analys av befintligt putsbruk inklusive ballast och pig

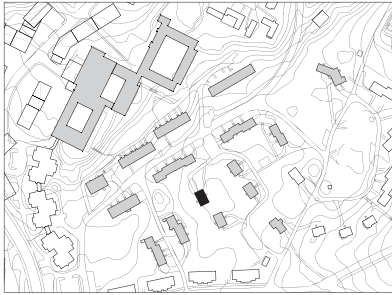
ment bör utföras före varje typ av reparation eller målning. Nytt putsbruk anpassas så att hårdheten ligger nära men understiger hårdheten i befintligt bruk. Struktur och ytbehandling samt pigmentering ska utföras med den befintliga putsen som förlaga. Ballast ska vara naturgrus (ej krossmaterial) av samma storlek som befintligt. Pigmentering sker med kalk- och ljusäkta jordpigment. Vid omputsning ska ny puts efterlikna den befintliga/ursprungliga både vad gäller brukssammansättning, metod för påförande, ytbehandling och pigmentering. Arbetet utförs av välrenommerad putsfirma och förgås av projektering.

Altandörr: Dörr bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt bibehålls.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Hel omläggning av taket sker med enkupigt lertegel av samma typ och utseende som befintligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls genom byte av skadade partier samt genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Rännor och stuprör platsmålas vita. Ny takavvattning ska ha dimensioner som befintligt samt platsmålas. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då villan byggdes.

Byggnad nr 9 – Villa – Lövholmen – David Månssons väg 7

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier med sidostycken i gult räfflat tegel och dörr i huvudentré av ek ska bevaras. Fönster, altandörr och franskt fönster ska bevaras. Skorsten i gult tegel ska bevaras och får inte kläs in.

k1 Byggnaden värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av utvändiga betongtrappor och smidesräcken ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier, parkettgolv och öppen spis.

Historik och beskrivning

Villa på 4 rok, uppförd som personalbostad åt Svenska Diakon-sällskapet efter ritningar av Tor Boije. Bygglov är daterat sept 1956. En av fyra närmast identiska villor som ligger i en grupp. Små skillnader finns mellan byggnaderna. Denna villa har garage i källarvåning och franskt fönster vilket övriga saknar. Byggnaden är gestaltad i en för tiden typisk folkhemsarkitektur, noggrant genomritad och med fin detaljering.

Värdebärande karaktärsdrag

- Garage i källarvåning med urspr. sidohängda täckmålade portar med täckmålade snedställda träpanel.
- Slät omålade sockel i putsad betong med urspr. liggande träfönster.
- Genomfärgad stänkputs i brun kulör med ballast av naturgrus (ej krossmaterial).
- Utvändiga betongtrappor vid huvudentré och altan med urspr. svartmålade smidesräcken.
- Urspr. entréparti vid huvudentré med sidostycken i gult räfflat tegel. Urspr. ferssissad ekdörr indelad i kvadrater med stående åttkantig glasning.
- Vitmålade urspr. träfönster med en och två lufter i olika format. Stort vardagsrumsfönster i tre lufter med bågar med spröjs i den nedre delen. Vitmålade urspr. trädörr mot altan med stående glasning samt träfyllning med stående panel.
- Vitmålade urspr. franska fönster mot altan med stående glasning samt träfyllning med stående panel. Urspr. räckor i svartmålade smide.
- Flackt sadeltak täckt med äldre enkupigt lertegel. Öppen takfot i täckmålade trä. Vindskivor av vitmålade brädor. Plåtinklädda skorstenar i plåt med nätta dimensioner på plåtarbetet.
- Skorsten i gult tegel.
- Äldre takavvattningsrör med platsmålade vita stuprör i något nättare dimensioner med mjuka vinklar.

Bevarandestatus

Byggnaden är mycket välbevarad både avseende den övergripande karaktären och värdefulla delar och detaljer. Den genomfärgade putsen är förmodligen ursprunglig. Med åren har putsen urlakats

och ballasten ligger synlig. Taktäckning och takavvattningsrör är ursprunglig eller bevarar åtminstone en ursprunglig karaktär avseende utförande och detaljering. Sekundärt tillkomna lamparmaturer finns vid entréer.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Lamparmaturerna byts med fördel ut till mer tidstypiska armaturer av högre kvalitet.

Prioriterade/akuta åtgärder: Översyn och underhåll av dörrar, garageport och fönster. Bom puts ovanför garageport.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Den omålade ytan behålls så långt möjligt. I andra hand målas hela sockeln med cementhaltig färg med kulör nära cementputsens. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta.

Trappor med smidesräcken: Trappor lagas med betonglagningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med oorganisk färg avsedd för betong, kulör nära betongens. Rostangripna ytor på räcken rostskyddsbehandlas före målning med svart oljefärg. Avancerade smidesarbeten och reparationer bör utföras av smed. Särskild uppmärksamhet med avseende på rostangrepp och rostskydd bör ägnas infästning i underlaget av betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och oljas in med ferssiss med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renoivering av välnummerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprung

liga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Putsfasader: Befintlig ursprunglig putsfasad behålls så långt möjligt. Rengöring kan ske med avjoniserat vatten. Ev. färg (kalk eller kc) påförs tunt så att så lite som möjligt av putsens ytstruktur försvinner. Analys av befintligt putsbruk inklusive ballast och pigment bör utföras före varje typ av reparation eller målning. Nytt putsbruk anpassas så att hårdheten ligger nära men understiger hårdheten i befintligt bruk. Struktur och ytbehandling samt pigmentering ska utföras med den befintliga putsen som förlaga. Ballast ska vara naturgrus (ej krossmaterial) av samma storlek som befintligt. Pigmentering sker med kalk- och ljusäkta jordpigment. Vid omputsning ska ny puts efterlikna den befintliga/ursprungliga både vad gäller brukssammansättning, metod för påförande, ytbehandling och pigmentering. Arbetet utförs av välrenommerad putsfirma och förgås av projektering.

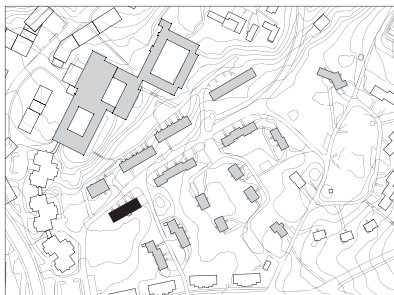
Altandörr, garageport och franskt fönster: Dörrar/port bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt bibehålls. Smidesräcke enligt beskrivning ovan.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Hel omläggning av taket sker med enkupigt lertegel av samma typ och utseende som befintligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls genom byte av skadade partier samt genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Rännor och stuprör bibehålls vita. Ny takavvattning ska ha dimensioner som befintligt samt plåtsmålas. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då villan byggdes.

Byggnad nr 10 – Radhus – Lövholmen – John Nordströms väg 10-16

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier med trappor i betong, skiffer och smide och entrédörrar av ek ska bevaras. Fönster och altandörrar ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av utvändiga betongtrappor och smidesräcken (även infästningar) ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och parkettgolv.

Historik och beskrivning

Radhus med fyra lägenheter på vardera 2 rok. Uppfört som personalbostäder åt Svenska Diakonsällskapet efter ritningar av Tor Boije. Bygglov är daterat okt 1960. Garage i källarvåningen. Radhuset är uppfört samtidigt, och har närmast identisk gestaltning, som parhuset på andra sidan John Nordströms väg (hus 14). Byggnaden är noggrant genomritad med fin detaljering. Den hör till de mest kulturhistoriskt intressanta i Stora Sköndal b.l.a. genom sitt valmade sadeltak, indragna uttrycksfulla ekdörrar och öppningsbara väggar mot uteplatser.

Värdebärande karaktärsdrag

- Garage i källarvåning med urspr. sidohängda portar med täckmålad stående träpanel. Urspr. dörr till källare med samma typ av stående träpanel som på portar. Glasning i dörrens övre del.
- Sockel med vertikalt räfflad och omålad cementputs. Liggande träfönster.
- Genomfärgad stänkputs i grå kulör med ballast av naturgrus (ej krossmaterial). Slätputsade omfattningar avfärgade runt fönster, vid entréer och vid uteplatser avfärgade i vitt. Nischer vid entréer i slät puts avfärgad i svart kulör.
- Utvändiga betongtrappor med urspr. svartmålad smidesräcken. Trappsteg och vilplan belagda med skiffer. Sockel i skiffer i nischer.
- Påkostade urspr. entréer med dörrpartier i ek med överljus och stående trä- och glasfyllningar.
- Vitmålad urspr. träfönster i olika format med varierad indelning av lufter. Sidoställda eller liggande vädringsfönster.
- Indragna urspr. träpartier vid uteplatser med fyra öppningsbara altandörrar, var och en med stor glasning och slät nedre del. Fyra släta öppningsbara vädringsluckor i trä ovanför dörrarna.
- Urspr. betongpelare (oputsad, vitmålad) som avslutar sista uteplatsen mot väster. Urspr. stående och vitmålad tjock metallskiva monterad mellan fasad och pelare.
- Valmat sadeltak täckt med äldre enkupigt lertegel. Plåtinklädda rödmålad skorstenar. Svartmålad hänggränor och stuprör.
- Takfot inklädd med ohyvlade och vitmålad brädor vilka även utgör tak i nischerna vid entré och uteplats.
- Ursprung. vita lamparmaturer i entrénischer med opalvita glaslober.

Bevarandestatus

Byggnaden är mycket välbevarad både avseende den övergripande karaktären och värdefulla delar och detaljer. Den genomfärgade putsen är förmodligen ursprunglig. Med åren har putsen urlakats och ballasten ligger synlig. Även den räfflade och omålad putsen på sockeln har troligen ursprungligt uttryck. Uteplatserna har utv. trappor av trä som kan flyttas beroende på vilken altandörr som hyresgästen väljer att använda mest. Troligen är lösningen ursprunglig. Sekundärt tillkomna lamparmaturer finns vid uteplatser.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Den urspr. skiffern har ersatts av betongplan på en av entrétrapporna. Trappan bör återställas.

Lamparmaturerna i plast vid uteplatserna byts med fördel ut till mer tidstypiska armaturer av högre kvalitet.

Prioriterade/akuta åtgärder: Översyn och underhåll av fönster och öppningsbara träpartier mot uteplats. Översyn och underhåll av smidesräcken vid entréer, ev. lagning av infästningar i betongen. Återställande av skiffer på betongtrappa.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt, d.v.s. med vertikal räffling. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta. Det räfflade och omålad uttrycket behålls.

Trappor med skiffer och smidesräcken: Trappor lagas med betonglagningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med oorganisk färg avsedd för betong, kulör nära betongens. Skifferstenar sätts om vid behov och skadade stenar ersätts med motsvarande skiffer. Rostangripna ytor på räcken rostskyddsbehandlas före målning med svart oljefärg. Avancerade smidesarbeten och reparationer bör utföras av smed. Särskild uppmärksamhet med avseende på rostangrepp och rostskydd bör ägnas infästning i underlaget av betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och oljas in med fernissa med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välrenommerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

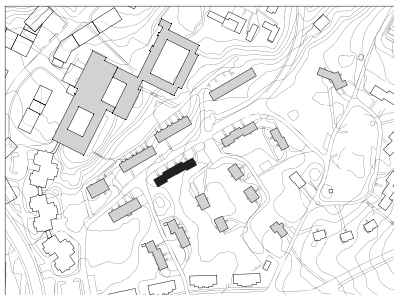
Putsfasader: Befintlig ursprunglig putsfasad behålls så långt möjligt. Rengöring kan ske med avjoniserat vatten. Ev. färg (kalk eller kc) påförs tunt så att så lite som möjligt av putsens ytstruktur försvinner. Analys av befintligt putsbruk inklusive ballast och pigment bör utföras före varje typ av reparation eller målning. Nytt putsbruk anpassas så att hårdheten ligger nära men understiger hårdheten i befintligt bruk. Struktur och ytbehandling samt pigmentering ska utföras med den befintliga putsen som förlaga. Ballast ska vara naturgrus (ej krossmaterial) av samma storlek som befintligt. Pigmentering sker med kalk- och ljusakta jordpigment. Vid omputsning ska ny puts efterlikna den befintliga/ursprungliga både vad gäller brukssammansättning, metod för påförande, ytbehandling och pigmentering. Arbetet utförs av välrenommerad putsfirma och förgås av projektering.

Altandörrar, garageportar och källardörr: Dörrar och portar bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt bibehålls.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Hel omläggning av taket sker med enkupigt lertegel av samma typ och utseende som befintligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls i genom byte av skadade partier samt genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Rännor och stuprör bibehålls vita. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då villan byggdes.

Övrigt: Målning av takfot sker med vit oljefärg. Målning av entrénischer och betongpelare sker med befintlig kulör och färgtyp. Befintliga ursprungliga ventilgaller i bockad plåt plåt rengörs, rostskyddsbehandlas och målas i bef. kulör.

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Dörr i huvudentré och ursprungliga fönster ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av utvändiga trappor och räcken ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och golv.

Historik och beskrivning

Byggnaden uppfördes som ett typhus från Elementhus Mockfjärd AB. Ritningar för bygglov är daterade 1956. Situationsplanen upprättad av arkitekten Tor Boije. Byggnaden utgörs av en långsmal sammanhängande volym med fyra sinsemellan förskjutna bostadsenheter på 3 rok. Mot gatan i norr finns förgårdsmark vid huvudentrén. Trädgårdssidan mot söder indelas och skyddas av häckar, livlig grönska och insynsplank.

Värdebärande karaktärsdrag

- Obrutet sadeltak klätt med rött tvåkupigt lertegel. Vindskivor av vitmålade bräder.
- Lackerade trädörrar med karosseripanel och glasad överdel
- Vitmålade ursprungliga fönster med variation av en- och tvåluftsfönster av trä med mittpost.

Bevarandestatus

Byggnaden har ett delvis välbevarat uttryck avseende den övergripande karaktären. Flera värdebärande delar har dock förändrats sedan uppförande: fasadpanel av aluminium, entrépartier med trappor och skärmtak samt ursprungliga smidesräcken är utbytta. Nya förgrovande omfattningar har uppförts runt fönster. En av altandörrarna har bytts ut till ny med avvikande material och utformning. Taket är omlagt för några år sedan men bevarar ursprunglig karaktär. Lamparmaturer ovanför entréer är bevarade.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Fasadpanel, entrépartier som helhet och sentida fönsteromfattningar av plåt bör återställas i likhet med hus 12 och 13. Den sentida trapetskorrugerade plåten har flera missfärgningar och skador. Likaså bör gavelröste med stående vit träpanel med tandat avslut nertill, i likhet med hus 12 och 13, återställas i ursprungligt utförande. Även trappor med smidesräcken bör återställas med de vid hus 12 och 13 som förlaga. Den utbytta altandörren bör ersättas med dörr som är mer lik ursprunglig.

Prioriterade/akuta åtgärder: Översyn och underhåll av entrédörrar och dörrar i souterrängvåning.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Den omålade ytan behålls så långt möjligt. I andra hand målas hela sockeln med cementhaltig färg med kulör nära cementputsens. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och lackas/fernissas likt befintligt med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renoivering av välrenommerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

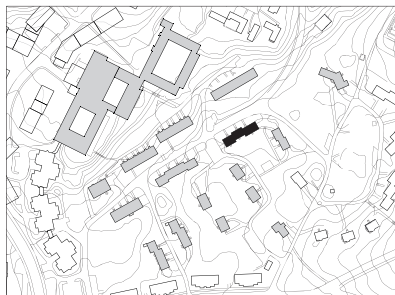
Fasader: Befintlig fasad av trapetskorrugerad plåt är sekundär och bör bytas mot en panel med större likhet med ursprunglig.

Källardörrar: Dörrar bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt bibehålls.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Omläggning av hela taket bör ske med lertegel av samma typ och utseende som ursprungligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls i genom byte av skadade partier samt ev. genom rostskydd och målning med oljefärg på plats (kulörer lika bef.). Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då huset uppfördes.

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier med skärmtak av plåt och konsoler i smide, samt dörr i huvudentré av ek ska bevaras. Fönster och altandörrar ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av panel i gavelrösten och vindskivor samt av utvändiga betongtrappor och smidesräcken ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och golv.

Historik och beskrivning

Byggnaden uppfördes som ett typhus från Elementhus Mockfjärd AB. Ritningar för bygglov är daterade 1958. Situationsplanen är upprättad av arkitekten Tor Boije.

Byggnaden utgörs av en långsmal sammanhängande volym med tre bostadsenheter med respektive förskjutna volymer. Varje bostad är utförd med ett våningsplan och souterrängvåning.

Mot gatan i norr finns förgårdsmark vid huvudentrén. Trädgårds-sidan mot söder indelas och skyddas av häckar, livlig grönska och insynsplank.

Värdebärande karaktärsdrag

- Fasad av grå-beige lackerad och profilerad, smalspårig, aluminium som sitter i moduler på ett underlag av träpanel
- Gavelröste med stående vit träpanel med tandat avslut nertill.
- Obrutet sadeltak med rött tvåkupigt tegel.
- Entrépartiet i sin helhet vilket tar sig uttryck i betongtrappa, särpräglade skärmtak som hänger ihop med trappräcke av vit smide, lackade trädörrar med stående panel och armaturer.
- Vitmålade ursprungliga fönster med variation av en- och tvåluftsfönster av trä med mittpost. Profilerade vindskivor av vitmålade brädor.
- Tillbyggnad mot öster i en anpassad utformning och stil, med garageportar och gångdörrar i gavel.

Bevarandestatus

Byggnaden är mycket välbevarad avseende både helhet och detaljer. Radhuslängan förlängdes och byggdes ut med mot öster under tidigt 1960-tal. Utbyggnaden genomfördes i två plan, med garage, förråd och två sovrum. Ritningar för utbyggnaden upprättades troligen av samma arkitekt och är daterade 1961. Lamparmaturer ovanför entréer är bevarade.

Ev. förslag till återställande

Prioriterade/akuta åtgärder: Tvätt av plåtfasad, målning av gavelrösten och vindskivor samt lagning av sockelputs.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Ev. målas hela sockeln med cementhaltig färg med kulör nära cementputsens. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta.

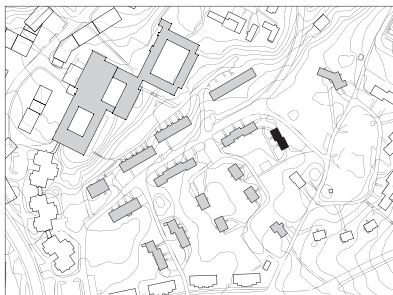
Trappor med smidesräcken: Trappor lagas med betonglagningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med oorganisk färg avsedd för betong. Rostangripna ytor på räcken rostskyddsbehandlas före målning med svart oljefärg. Avancerade smidesarbeten och reparationer bör utföras av smed. Särskild uppmärksamhet med avseende på rostangrepp och rostskydd bör ägnas infästning i underlaget av betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och och lackas/fernissas likt befintligt med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renoivering av välnummerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Fasader: Befintlig ursprunglig aluminiumfasad behålls så långt möjligt. Eventuell rengöring kan ske genom tvätt med vatten. Ev. ny fasad ska vara av aluminium med samma profil och uttryck som befintligt.

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier med skärmtak av plåt och konsoler i smide, samt dörr i huvudentré av ek ska bevaras. Fönster ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av panel i gavelrösten och vindskivor samt av utvändiga betongtrappor och smidesräcken ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och golv.

Historik och beskrivning

Byggnaden uppfördes som ett typhus från Elementhus Mockfjärd AB. Ritningar för bygglovet är daterade 1958. Situationsplanen upprättad av arkitekten Tor Boije. Byggnaden utgörs av en långsmal sammanhängande volym med två sinsemellan förskjutna bostadsenheter med 3 rok. Varje bostad är utförd med ett våningsplan och souterrängvåning med garage. Detta hus saknar altandörrar och uteplatser till skillnad från de två intilliggande byggnaderna från Mockfjärd.

Värdebärande karaktärsdrag

- Fasad av grå-beige lackerad och profilerad, smalspårig, aluminium som sitter i moduler på ett underlag av träpanel.
- Gavelröste med stående vit träpanel med tandat avslut nertill.
- Obrutet sadeltak med rött tvåkupigt tegel. Profilerade vindskivor av vitmålade brädor.
- Entrépartiet i sin helhet, vilket tar sig uttryck i betongtrappa, särpräglade skärmtak som hänger ihop med trappräcke av vit smide, lackade trädörrar med stående panel och armaturer.
- Vitmålade ursprungliga fönster med variation av en- och tvåluftsfönster av trä med mittpost.
- Garageportar i gavlar med sidohända portar i vitmålad stående träpanel.

Bevarandestatus

Byggnaden är mycket välbevarad avseende både helhet och detaljer. Befintlig aluminiumfasad är ursprunglig. Lamparmaturer ovanför entréer är bevarade. Den ena garageporten har bytts ut till en i avvikande utformning.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Ny garageport i södra gavelfasaden utförs med ursprunglig port i norra gavelfasaden som förlaga.

Prioriterade/akuta åtgärder: Översyn och tvätt av plåtfasad, målning av gavelrösten och vindskivor. Översyn och underhåll av entrédörrar.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Den omålade ytan behålls så långt möjligt. I andra hand målas hela sockeln med cementhaltig färg med kulör nära cementputsens. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta.

Trappor med smidesräcken: Trappor lagas med betonglagningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med oorganisk färg avsedd för betong. Rostangripna ytor på räcken rostskyddsbehandlas före målning med svart oljefärg. Avancerade smidesarbeten och reparationer bör utföras av smed. Särskild uppmärksamhet med avseende på rostangrepp och rostskydd bör ägnas infästning i underlaget av betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och lackas/fernissas likt befintligt med täta underhållsintervaller.

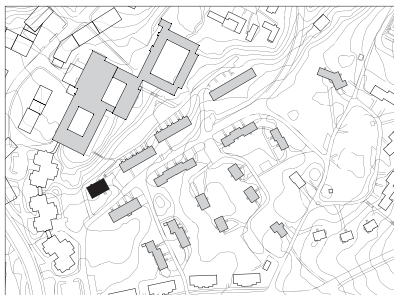
Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välnummerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Fasader: Befintlig ursprunglig aluminiumfasad behålls så långt möjligt. Rengöring kan ske genom tvätt. Ev. ny fasad ska vara av aluminium med samma profil och uttryck som befintligt.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Omläggning av hela taket bör ske med lertegel av samma typ och utseende som ursprungligt/befintligt.

Takavvatning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls i genom byte av skadade partier samt ev. genom rostskydd och målning med oljefärg på plats (kulörer lika bef.). Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då huset uppfördes.

Byggnad nr 14 – Parhus – Lövholmen – John Nordströms väg 3-5

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier med trappor i betong, skiffer och smide och entrédörrar av ek ska bevaras. Fönster och altandörrar ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av utvändiga betongtrappor, altan och smidesräcken (även infästningar) ska vara lika ursprungligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och parkettgolv.

Historik och beskrivning

Parhus med två lägenheter på vardera 3 rok. Uppfört som pensionsbostäder åt Svenska Diakonsällsk. efter ritningar av Tor Boije. Bygglov är daterat okt 1960. Garage i källarvåningen. Parhuset är uppfört samtidigt, och har närmast identisk gestaltning, som radhuset på andra sidan John Nordströms väg (hus 10). Byggnaden är noggrant genomritad med fin detaljering. Den hör till de mest kulturhistoriskt intressanta i Stora Sköndal bl.a. genom sitt valmade sadeltak, indragna uttrycksfulla ekdörrar och öppningsbara väggar mot uteplatser.

Värdebärande karaktärsdrag

- Garage i källarvåning med urspr. sidohängda portar med täckmålade stående träpanel. Urspr. dörr till källare med samma typ av stående träpanel som på portar. Glasning i dörrens övre del.

- Sockel med vertikalt räfflad och omålade cementputs. Liggande träfönster.

- Genomfärgad stänkputs i grå kulör med ballast av naturgrus (ej krossmaterial). Slätputsade omfattningar avfärgade runt fönster, vid entréer och vid uteplatser avfärgade i vitt. Nischer vid entréer i slät puts avfärgad i svart kulör.

- Utvändiga betongtrappor med urspr. svartmålade smidesräcken. Trappsteg och vilplan belagda med skiffer. Sockel i skiffer i nischer.

- Uppbyggd urspr. altan med gjuten bottenplatta och med urspr. svartmålade smidesräcken.

- Påkostade urspr. entréer med dörrpartier i ek med överljus och stående trä- och glasfyllningar.

- Vitmålade urspr. träfönster olika format med en eller två lufter (sidoställda vädringsfönster).

- Indragna urspr. träpartier vid uteplatser med sex öppningsbara altandörrar, varav fyra med stor glasning och slät nedre del (övriga två helt släta). Fyra släta öppningsbara vädringsluckor i trä ovanför dörrarna.

- Urspr. betongpelare (oputsad, vitmålade) som avslutar sista uteplatsen mot väster. Urspr. stående och vitmålade tjock metallskiva monterad mellan fasad och pelare.

- Valmat sadeltak täckt med enkupigt lertegel. Plåtinklädda rödmålade skorstenar. Svartmålade hänggrännor och stuprör.

- Takfot inklädd med ohyvlade och vitmålade brädor vilka även utgör tak i nischerna vid entré och uteplats.

- Ursprung. vita lamparmaturer i entrénischer med opalvita glasglob.

Bevarandestatus

Byggnaden är mycket välbevarad både avseende den övergripande karaktären och värdefulla delar och detaljer. Taket är omlagt men bevarar helt ursprunglig karaktär. Hänggrännor och stuprör är av yngre datum och fabrikslackerade. Den genomfärgade putsen är förmodligen ursprunglig. Med åren har putsen urlakats och ballasten ligger synlig. Även den räfflade och omålade putsen på sockeln har troligen ursprungligt uttryck. En av de urspr. lamparmaturerna har en senare tillkommen glasglob.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Den urspr. skiffern avlägsnats på en av entrétrapporna. Trappan bör återställas. Ny takavvattning bör ges något nättare dimensioner och platsmålas med oljefärg.

Globen i en av lamparmaturerna bytts med för del ut till rund glob av opalglas av urspr. typ.

Prioriterade/akuta åtgärder: Översyn och underhåll av fönster och öppningsbara träpartier mot uteplats. Översyn och underhåll av smidesräcken vid entréer, ev. lagning av infästningar i betongen. Återställande av skiffer på betongtrappa.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt, d.v.s. med vertikal räffling. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta. Det räfflade och omålade uttrycket behålls.

Trappor med skiffer och smidesräcken, upbyggd altan med smidesräcken: Trappor lagas med betonglaggningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med

oorganisk färg avsedd för betong, kulör nära betongens. Skifferstenar sätts om vid behov och skadade stenar ersätts med motsvarande skiffer. Rostangripna ytor på räcken rostskyddsbehandlas före målning med svart oljefärg. Avancerade smidesarbeten och reparationer bör utföras av smed. Särskild uppmärksamhet med avseende på rostangrepp och rostskydd bör ägnas infästning i underlaget av betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och oljas in med fernissa med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välrenommerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Putsfasader: Befintlig ursprunglig putsfasad behålls så långt möjligt. Rengöring kan ske med avjoniserat vatten. Ev. färg (kalk eller kc) påförs tunt så att så lite som möjligt av putsens ytstruktur försvinner. Analys av befintligt putsbruk inklusive ballast och pigment bör utföras före varje typ av reparation eller målning. Nytt putsbruk anpassas så att hårdheten ligger nära men understiger hårdheten i befintligt bruk. Struktur och ytbehandling samt pigmentering ska utföras med den befintliga putsen som förlaga. Ballast ska vara naturgrus (ej krossmaterial) av samma storlek som befintligt. Pigmentering sker med kalk- och ljusäkta jordpigment. Vid omputsning ska ny puts efterlikna den befintliga/ursprungliga både vad gäller brukssammansättning, metod för påförande, ytbehandling och pigmentering. Arbetet utförs av välrenommerad putsfirma och förgås av projektering.

Altandörrar, garageportar och källardörr: Dörrar och portar bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt bibehålls.

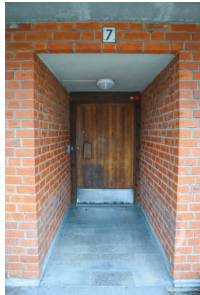
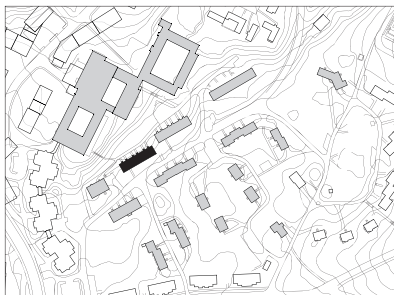
Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Hel omläggning av taket sker med enkupigt lertegel av samma typ och utseende som befintligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls i genom byte av skadade partier samt genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Rännor och stuprör bibehålls vita. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då villan byggdes.

Övrigt: Målning av takfot sker med vit oljefärg. Målning av entrénischer och betongpelare sker med befintlig kulör och färgtyp. Befintliga ursprungliga ventilgaller i bockad plåt plåt rengörs, rostskyddsmålas och målas i bef. kulör.

Byggnad nr 15 – Radhus – Skogsbyn – John Nordströms väg 7

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Balkong med kloster- och loftgångsliknande sammanhängande konstruktion ska bevaras. Dörr i huvudentré mot söder ska bevaras. Ursprungliga träfönster och galler/fönsterluckor ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara rött enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och golv.

Historik och beskrivning

Byggnaden uppfördes som ett radhus med personal- och pensionsbostäder. Ritningar för bygglov är upprättade av arkitekten Gösta Åbergh och daterade 1966.

Byggnaden utgörs av en långsmal sammanhängande volym. Den ursprungliga planlösningen innebar sex lägenheter på över våningen och sju enrummare med ett gemensamt kök i souterrängvåningen. I den södra fasaden finns även en gemensam huvudentré till souterrängvåningens enrummare.

Arkitekturen är mycket konsekvent utförd, närmast asketisk och präglas av 1960-talets förkärlek för s.k. äkta material. Referenserna till medeltida klosterarkitektur är tydliga. Utmärkande är den utanpåhängande "svalen" i tjärad/mörkbetsad trä. Takavvattningen bestod från av en särpräglad lösning med hänggrännor av trä och vertikal avvattning genom i kedjor hängande i långa brädor. Av detta är enbart de hängande brädorna bevarade.

Mot gatan i söder finns enkel gräsmatta och mot norr mindre och enkla förgårdar med stora granithållar framför entrédörrarna, planteringar, asfalterade gångvägar samt betongplattor som en fris närmast byggnaden.

Värdebärande karaktärsdrag

- Låg sockel i betong.
- Fasad av förhållandevis slutna väggar murade med rött tegel. Fasadtegel i munkförband med springande kopp. Även gavelröste i samma förbandsteknik.
- Obrutet asymmetriskt sadeltak med rött enkupigt lertegel. Kraftigt utspringande takfot över norra fasaden samt över balkonger. Vindskivor i tjärad/betsad trä, figursågade efter taktegel.
- Balkonger med en kloster- och loftgångsliknande sammanhängande konstruktion som löper utmed hela fasaden mot söder. Balkonger har öppna träräcken och front av tjärad/betsad.
- Enkla entrépartier med mörkt bruna trädörrar mot norr. I souterrängvåning en indragen huvudentré med lackerad trädörr i ek. Den indragna delen är belagd med plattor av kalksten.
- Gråmålade ursprungliga fönster med variation av en- och två-

luftsfönster av trä, regelbundet placerade i fasaden. I fönster mot norr är karm och fönsterbåge målade i två olika gråaktiga nyanser. Enluftsfönster mot norr även med vita trögaller. I souterrängplan tvåluftsfönster med mittpost.

Bevarandestatus

Byggnaden är överlag välbevarad men förändrad på ett par väsentliga punkter.

Dagens lösning med plåttäckt takfot, stådränna och stuprör av standardformat är sentida och förvanskar den ursprungliga arkitekturen. Den ursprungliga taktäckningen i enkupigt lertegel (handslaget?) täckte hela takfallen inklusive taket ovanför balkongen (idag täckt med sinuskorrugerad plast). Den ursprungliga takavvattningen bestod av hänggrännor av trä med ovan nämnda hängande takavvattning.

Det långsgående träräcket/fronten på balkongen mot söder byttes ut för bara ett par år sedan. De ursprungliga hade färre men grövre horisontella plank, i likhet med dagens sidopartier och låg innanför träpelarnas dubbla brädor. Balkongdörrarna är utbytta och har förgrovande karm och omfattningar av plåt.

På den norra delen är takstolarna förstärkta. Eventuellt är takstol ändrad/förstärkt i sin helhet.

Enligt bebyggelseregisteret så var fönster mot norr tidigare grönmålade.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Återställande av ovan beskrivna ursprungliga takavvattning i trä. Återställande av balkongens träräcke. Återställande av de helt tegeltäckta takfallen inkl. taket ovanför balkongen. Likaså bör balkongdörrarna återställas i ett mer anpassat utförande.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Ev. målas hela sockeln med cementhaltig färg i likhet med befintlig. Omputsning bör föregås av en analys av ur-

sprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta. Den fasade anslutningen till tegelfasaden bibehålls.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och lackas/fernissas likt befintligt med täta underhållsintervaller.

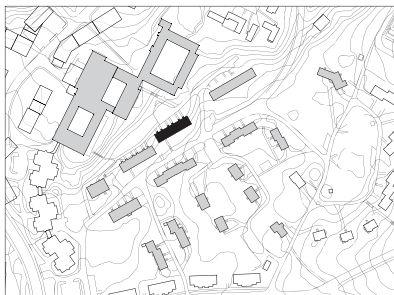
Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välrenommerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Tegelfasader: Befintlig ursprunglig tegelfasad behålls. Omfogning sker med indragen fog lika befintligt.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Omläggning av hela taket bör ske med rött enkupigt lertegel av samma typ och utseende som ursprungligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls i genom byte av skadade partier samt ev. genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då huset uppfördes.

Övrigt: Mörkt trä, behandling lika ursprungligt efter undersökning på plats

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Balkong med kloster- och loftgångsliknande sammanhängande konstruktion ska bevaras. Dörr i huvudentré mot söder ska bevaras. Ursprungliga träfönster och galler/fönsterluckor ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara rött enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och golv.

Historik och beskrivning

Byggnaden uppfördes som ett radhus med personal- och pensionsbostäder. Ritningar för bygglov är upprättade av arkitekten Gösta Åbergh och daterade 1966.

Byggnaden utgörs av en långsmal sammanhängande volym. Den ursprungliga planlösningen innebar sex lägenheter på över våningen och sju enrummare med ett gemensamt kök i souterrängvåningen. I den södra fasaden finns även en gemensam huvudentré till souterrängvåningens enrummare.

Arkitekturen är mycket konsekvent utförd, närmast asketisk och präglas av 1960-talets förkärlek för s.k. äkta material. Referenserna till medeltida klosterarkitektur är tydliga. Utmärkande är den utanpåhängande "svalen" i tjärad/mörkbetsad trä. Takavvattningen bestod från av en särpräglad lösning med hängrännor av trä och vertikal avvattning genom i kedjor hängande i långa brädor. Av detta är enbart de hängande brädorna bevarade.

Mot gatan i söder finns enkel gräsmatta och mot norr mindre och enkla förgårdar med stora granithållar framför entrédörrarna, planteringar, asfalterade gångvägar samt betongplattor som en fris närmast byggnaden.

Värdebärande karaktärsdrag

- Låg sockel i betong.
- Fasad av förhållandevis slutna väggar murade med rött tegel. Fasadtegel i munkförband med springande kopp. Även gavelröste i samma förbandsteknik.
- Obrutet asymmetriskt sadeltak med rött enkupigt lertegel. Kraftigt utspringande takfot över norra fasaden samt över balkonger. Vindskivor i tjärad/betsad trä, figursågade efter taktegel.
- Balkonger med en kloster- och loftgångsliknande sammanhängande konstruktion som löper utmed hela fasaden mot söder. Balkonger har öppna träräcken och front av tjärad/betsad.
- Enkla entrépartier med mörkt bruna trädörrar mot norr. I souterrängvåning en indragen huvudentré med lackerad trädörr i ek. Den indragna delen är belagd med plattor av kalksten.
- Gråmålade ursprungliga fönster med variation av en- och två-

luftsfönster av trä, regelbundet placerade i fasaden. I fönster mot norr är karm och fönsterbåge målade i två olika gråaktiga nyanser. Enluftsfönster mot norr även med vita trågaller. I souterrängplan tvåluftsfönster med mittpost.

Bevarandestatus

Byggnaden är överlag välbevarad men förändrad på ett par väsentliga punkter.

Dagens lösning med plåttäckt takfot, stådränna och stuprör av standardformat är sentida och förvanskar den ursprungliga arkitekturen. Den ursprungliga taktäckningen i enkupigt lertegel (handslaget?) täckte hela takfallen inklusive taket ovanför balkongen (idag täckt med sinuskorrugerad plast). Den ursprungliga takavvattningen bestod av hängrännor av trä med ovan nämnda hängande takavvattning.

Det långsgående träräcket/fronten på balkongen mot söder byttes ut för bara ett par år sedan. De ursprungliga hade färre men grövre horisontella plank, i likhet med dagens sidopartier och låg innanför träpelarnas dubbla brädor. Balkongdörrarna är utbytta och har förgrovande karm och omfattningar av plåt.

På den norra delen är takstolarna förstärkta. Eventuellt är takstol ändrad/förstärkt i sin helhet.

Enligt bebyggelseregisteret så var fönster mot norr tidigare grönmålade.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Återställande av ovan beskrivna ursprungliga takavvattning i trä. Återställande av balkongens träräcke. Återställande av de helt tegeltäckta takfallen inkl. taket ovanför balkongen. Likaså bör balkongdörrarna återställas i ett mer anpassat utförande.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Ev. målas hela sockeln med cementhaltig färg i

likhet med befintlig. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta. Den fasade anslutningen till tegelfasaden bibehålls.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och lackas/fernissas likt befintligt med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välrenommerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Tegelfasader: Befintlig ursprunglig tegelfasad behålls. Omfogning sker med indragen fog lika befintligt.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Omläggning av hela taket bör ske med rött enkupigt lertegel av samma typ och utseende som ursprungligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls i genom byte av skadade partier samt ev. genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då huset uppfördes.

Övrigt: Mörkt trä, behandling lika ursprungligt efter undersökning på plats

Byggnad nr 22 – Centralanläggning – Skogsbyn – Thorsten Lewenstams väg 2-10

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivras.

q1 Ursprunglig volymer och takformer ska bevaras. Fasader av tegel och trä ska bevaras. Ursprungliga entrédörrar, fönster och fönsterdörrar ska bevaras. Takkupor från inte uppföras.

q2 Ursprungliga rumssamband i entréer, trapphus och samlingssal ska bevaras. Takhöjd i den ursprungliga matsalen ska bevaras. Matsalen får inte ytterligare indelas. Golv och trappor i marmor, glasade innerväggar, trappträcken i trä och smide och ursprunglig fast inredning ska bevaras. Innetak i brädgjutet betong och släta fristående pelare ska bevaras synliga.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Taktäckning ska vara enkupigt lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Fotränna och stuprör ska ha samma utformning som befintligt. Utformning av takkupor ska vara lika ursprungligt.

k3 Ursprungliga japansk karaktär på innergårdar ska respekteras där de fortfarande är avläsbara

Historik och beskrivning

Skogsbyns centralanläggning uppfördes i mitten av 1960-talet med tydliga referenser till medeltida klosterarkitektur. Arkitekt var Gösta Åbergh efter vinst i arkitektävling. Funktionerna samlades kring tre gårdar. Runt den södra gården låg sjukhemmet i tre plan varav de två översta inrymde boende i mestadels enkelrum och det nedersta bifunktioner och ett litet kapell. Runt den mellersta gården samlades restaurangkök, matsalar, en samlingssal och gästhemmets entré och sällskapsrum. Runt den norra gården låg gästhemmet i tre plan. Totalt fanns 61 vårdplatser för sjuka och 53 gästrum.

Trädgårdsarkitekten Ulla Bodorff utformade park- och trädgårdsmarken i hela Skogsbyn. Bodorff gestaltade också gästhem-, sjukhem- och serviceanläggningens tre innergårdar i japansk trädgårdsstil.

Observera. Interörerna har inte kunnat inventeras, annat än det uppr. gästhemmets huvudentré och trapphus, pga corona. Kompletterande inventeringar behöver göras exempelvis vad gäller samlingssal.

Värdebärande karaktärsdrag

- Den övergripande uppbyggnaden av anläggningen i tre gårdar kringbyggd med tegellängor och låga förbindande entrébyggnader i trä.

- Den sakliga och återhållsamma tegelarkitekturen. Röda tegelfasader i munkförband. Raka och stickbågiga tegelvalv ovanför fönster och dörrar. Sned takfot i tegel. Inklädd fotränna av plåt som noggrant följer takfallens form. Fyrkantiga stuprör. Flacka, stora sadeltak täckta med enkupigt tegel med variation i bränningen (handslaget?).

- Förbindande lågdelar med mörkbetsad panel på förvandring. Stående vitmålade enlufts-fönster på rad. Platta motfallstak. Endredörrar klädda med samma typ av panel.

- Stora trekantiga takkupor på sydöstra takfallet till tegellängan som utgör restaurangens matsal.

- Vitmålade inåtgående fönster i olika format med inåtgående bågar. Enlufts-fönster i öppningar med raka valv med en båge eller mötande bågar. Tvålufts-fönster i öppningar med stickbågiga valv. Vitmålade inåtgående fönsterdörrar samt fönster med bröstningar av liggande vitmålad träpanel mot gårdar och i vissa öppningar i yttre fasader.

- Burspråk och utbyggnad till det f.d. gästhemmet med vitmålade stående enlufts-fönster på rad med fasad med liggande tjärad/betsad panel på förvandring.

- Enstaka bevarade ursprungliga dörrar av ek med stående panel och med trycken av ek, exempelvis mellan gästhemmets/restaurangens f.d. huvudentré och mellersta innergården.

- Gröna innergårdar, ursprungligen i japansk trädgårdsstil, med slingrande gångar.

- Mjukt möte mellan anläggningens yttre tegelfasader och det omgivande "böljande" gröna landskapet, bevarat i sydost.

- Entréernas och trapphusets marmorgolv, brädgjutna betongtak, uppglasade träväggar med stående glasningar, fönsterpartier med stående enlufts-fönster på rad, vitmålade pelare samt trappräcke, handledare och fast inredning (kapprum) i trä och smide.

Bevarandestatus

Anläggningens bevarandestatus är kraftigt påverkad av de senaste årens större ombyggnader (förskola, restaurang, sjukhem) och förändringar i närmiljön ("Magnoliatomten") samt av de mindre förändringar som genomförts löpande invändigt och utvändigt, inte minst under de senaste åren.

Till äldre förändringar (1970-talet till början av 2000-talet) hör en tillbyggnad mot sjukhemsdelens gård, tillbyggt restaurangkök med inlastning (nu delvis riven) samt utbytta entrépartier. Lågdelnas panel i de övre delarna av fasaderna kläddes tidigt in med plåt.

Omkr. 2014-2015 byggdes gästhemmet om till förskola. Flera fönster byggdes då om till franska balkonger och ursprunglig entrédörr i ek mot nordväst byttes ut. Den då bevarade innergården i japansk stil gjordes om helt.

Omkr. 2018-2020 byggdes restaurangdelen om. En köks- och lagertillbyggnad från 1980-talet revs och en ny matsallbyggnad uppfördes. Ett vindfång uppfördes utanför f.d. sjukhemmets entré som nu blev ny huvudentré för restaurangen. Samtidigt rekonstruerades den gamla entrédörren innanför, med liggande mörkbetsad panel. Under ombyggnaden byttes flera troligen ursprungliga tegeltak ut till ny taktäckning med enkupigt lertegel som helt saknar de ursprungliga takens varierade, "levande", bränningar/kulörer. Nya stora takhuvor tillkom.

Även sjukhemsdelen har nyligen byggts om. Utmed de sydöstra och sydvästra fasaderna har en lång rad med luftluftvärmepumpar tillkommit med utvändiga okänsliga dragningar och håltagningar i tegelfasaderna. Dörrar har bytts ut på ett ovarsamt sätt, bland annat i lågdel. En ny entré har tillkommit mot söder där det tidigare fanns en träport med stående mörkbetsad panel. Öppningen har istället fått ett entréparti med utformning som avviker från ursprunglig karaktär och med ett märkligt överdimensionerat skärmtak i trä, stål och plåt.

Till de större förändringarna hör nyexploateringen på den s.k. Magnoliatomten väster om centralanläggningen. Det ursprungliga mjukt böljande marken med gräsmattor, som anslöt direkt till tegelfasaderna, har ersatts med en trappa och terrasser med stödmurar i betong i olika nivåer, vilka utgör bostadsgårdar till de nya husen.

Utöver ovan nämnda förändringar så har flera enlufts-fönster, fönsterdörrar och sekundära entrédörrar har bytts ut i sen tid. Interiören, i de delar som inventerats, präglas av de många förändringar som genomförts varav flertalet de senaste åren. Hit hör ommålningar som ter sig slumpvisa, okänsliga dragningar av ledningar m.m. och utbyte av innerdörrar.

Även den mellersta och den södra innergården har delvis gjorts om på 2000-talet, men bevarar troligen fortfarande vissa element från de ursprungliga japanska trädgårdsanläggningarna.

Förslag till återställande

Ett helhetsgrepp bör tas på byggnadens kulturvärde med fokus på återställande/rekonstruktion och förbättringar.

F.d. gästhemmets och restaurangens huvudentré (lågdel, fasad mot nordväst) bör uppgraderas och åter ges värdighet genom att fasaden återställs, entrépartiet rekonstrueras och marken närmast fasaderna gestaltas, gärna med grön yta/rabatter. En översyn och uppgradering bör ske avseende interiörer i entré och trapphus genom återställandeåtgärder, noga avvägda kulörer, mer passande armaturer och en uppstädning bland installationer.

Ekpartiet i sidoentrén till f.d. gästhemmet byttes ut vid ombyggnad till förskola. Dörren med sidoglasning bör rekonstrueras med urspr. dörr till mellersta gården som förlaga. Ledningarna till luftluftvärmepumparna i sjukhemsdelen bör ses över och kläs/målas in. Själva aggregaten bör döljas genom inklädning med "skydd" av mörkbetsad trä. Ett omtag bör göras avseende gestaltningen av sjukhemmets (Remos) nya huvudentré med högre anpassning till den ursprungliga arkitekturen.

Den gröna plåtsargen på träfasadernas övre delar bör avlägsnas och fasaderna återställas. Den nedre entréns dörrparti av aluminium bör ersättas med ett rekonstruerat parti. Även dörr i den bakre entrén mot sydväst (se bild i mitten på andra raden ovanifrån sid. 35) bör anpassas till ursprunglig karaktär.

Ett gestaltungsprogram bör tas fram för hela anläggningen för att styra upp löpande förändringar och bättre anpassa dem till byggnadens arkitektur. En del av dokumentet bör redovisa byggnadens ursprungliga arkitektur avseende delar och detaljer genom bygglovsritningar och äldre fotografier, samt beskriva förhållningssätt till dessa.

Ett gestaltungsprogram, inkl. program för belysning, bör även tas fram för anläggningens innergårdar och omgivande mark med fokus på ursprungliga kvaliteter.

Riktlinjer för vård och underhåll

Sockel: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Ev. målas hela sockeln med cementhaltig färg med kulör nära cementputsens. Omputsning bör föregås av en analys av ursprungligt putsbruk så att bruk kan anpassas efter detta. Den fasade anslutningen till tegelfasaden bibehålls.

Fönster och fönsterdörrar: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välrenommerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Tegelfasader: Befintlig ursprunglig tegelfasad behålls. Omfogning sker med indragen fog lika befintligt. Ev. lagningar ska följa munkförbandet samt sker med tegelstenar som i färg och bränning motsvarar befintliga stenar.

Fasader med panel på förvandring: Ilagning/utbyte av brädor med samma dimensioner som befintligt. Brädorna inpassas så de följer panelens konstruktion. Ytbehandling lika befintligt.

Vit liggande träpanel under fönster: Panel bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt bibehålls.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Omläggning av hela taket bör ske med rött enkupigt lertegel av samma typ och utseende som ursprungligt (idag bevarat på flera tak).

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls i genom byte av skadade partier samt ev. genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då huset uppfördes.

Övrigt: Mörkt trä, behandling lika ursprungligt efter undersökning på plats

Ev. ytterligare tillbyggnad av centralanläggningen

Den utförda matsalstillbyggnaden i väster följer en logik i centralanläggningens uppbyggnad. Tillbyggnaden adderar en långa till restaurangens två befintliga, parallella tegellängor i ett okänsligt läge som präglades av bifunktioner och förändrade fasader. Mot norr och öster är centralanläggningens form mer färdig. Här finns kringbyggda gårdar med tegellängor som har varierade och noggrant gestaltade fasader och tak. Det blir svårt att i dessa lägen addera volymer som på samma sätt respektera byggnadens karaktär och grundläggande egenskaper. Risken är även att byggnadens anslutning till landskapet (samt landskapet i sig i den känsliga övergången mellan Skogsbyn och Lövholmen) skulle påverkas negativt i för stor utsträckning.

Förslag till skyddsbestämmelser

r Byggnaden får ej rivas.

q Ursprunglig volym och takform ska bevaras. Entrépartier med dörr i huvudentré och enkelt skärmtak ska bevaras. Fönster och altandörrar ska bevaras.

k1 Byggnadens värdebärande karaktärsdrag ska bibehållas (se sid. x i planbeskrivning). Underhållsarbeten ska utföras med material och metoder anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

k2 Takäckning ska vara av lertegel av typ som förekom vid byggnadens uppförande. Utformning av de indragna uteplatserna och södra fasadens utskjutande strävpelare ska vara lika ursprungligt. Utformning av skärmtak ovanför entréer ska till material och utförande vara lika befintligt.

k3 Ändringar i interiören ska ta särskild hänsyn till ursprungliga planlösningar, dörrar, snickerier och parkettgolv.

Historik och beskrivning

Byggnaden uppfördes som ett typhus från Svenska Stenhus AB. Ritningar för bygglov är daterade 1953.

Byggnaden utgörs av en långsmal sammanhängande volym med fem bostadsenheter i ett plan med souterrängvåning. Arkitekturen är mycket karakteristisk sitt assymetriska sadeltak, sneda klinkerklädda strävpelare, indragna uteplatser, stora perspektivfönster och olika kulörer på putsen. Den gemensamma tvättstugan är placerad i mitten av byggnaden mellan de två tätast sittande strävpelarna.

Mot gatan i söder finns trädgårdar som indelas och skyddas av häckar. Mot söder finns även en brant slänt. Mot gata i norr finns halvöppna förgårdar med planteringar.

Värdebärande karaktärsdrag

- Fasad med brunbeige spritputs i skiftande nyanser, i kontrast med sockel och strävpelare.

- Södra fasadens indelade och utskjutande strävpelare, konsekvent ockrafärgade och med framsidor klädda med mönsterlagt mörkt gult klinker.

- Assymetriskt sadeltak med rött tvåkupigt tegel med kraftiga takutsprång. Öppen takfot mot söder och norr. Vindskivor av vitmålad brädor.

- Indragna uteplatser med ursprungliga altandörrar och perspektivfönster mot söder.

- Vitmålade ursprungliga fönster med variation av en-, två- och trelufts-fönster av trä, som med sin vita kulör kontrasterar fasadputsen.

- Ursprungligt entréparti vid huvudentré med lackade entrédörrar med karosseripanel och glasruta i övre delen.

- Ursprungliga nätta skärmtak av trä ovanför entréerna, täckta med slät falsad plåt.

- Höga skorstenar av tegel.

Bevarandestatus

Byggnaden är mycket välbevarad avseende både helhet och detaljer. Befintligt spritputsfasad är förmodligen ursprunglig. Lamparmaturer ovanför entréer är bevarade.

Taket är omlagt med tvåkupigt lertegel, de ursprungliga takfönstren till badrummen även byttes då även ut. Senare avvattning från taket med ståndränna och stuprör i svart plåt, delvis ovarsamt placerade och förgrovande för byggnadens karaktär. Ursprungligen hade även det norra takfallet hängränna (alltså ej fotränna/ståndränna). Sentida ventilation från tvättstuga vid södra fasadens takfot.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Placering av stuprör på strävpelares klinker kan med fördel justeras.

Prioriterade/akuta åtgärder: Underhåll/målning av takfot, skärmtak och vindskivor.

Riktlinjer för vård och underhåll

Socklar: Putsreparation utförs med cementhaltigt bruk vars sammansättning och hårdhet ligger så nära underliggande puts som möjligt. Putsytan bearbetas till största möjliga överensstämmelse med befintligt. Omputsning bör föregås av en analys av underliggande ursprungligt putsbruk så att bruk och färgtyp kan anpassas efter detta.

Entréstege: Entréstege lagas med betonglagningsbruk. Ytor och kanter bearbetas så att utförandet överensstämmer med det befintligt. Större skador formsätts. Vid behov målas hela betongytan med oorganisk färg avsedd för betong.

Entrédörrar: Dörrar rengörs, slippas lätt och lackas/fernissas likt befintligt med täta underhållsintervaller.

Fönster: Periodiskt underhåll genom rengöring från löst kitt och färg, komplettering med linoljekitt samt målning med oljefärg. Färgsättningen vit bibehålls. Rost på gångjärn, beslag och bleck stålborstas och rostskyddsbehandlas före målning. Vid byte av skadade glasrutor används i första hand 3 mm maskindraget glas (även kallat valsat glas eller kulturglas). Vid större vårdbehov utförs renovering av välnummerad fönsterreparatör. Skadade virkesdelar byts ut mot nytt virke av samma virkeskvalitet som det ursprungliga. Gångjärn och beslag repareras eller byts mot likadana nya, som ofta är möjliga att finna i byggnadsvårdsbutiker och liknande.

Putsfasader: Befintlig ursprunglig putsfasad behålls så långt möjligt. Rengöring kan ske med avjoniserat vatten. Ev. färg påförs tunt så att så lite som möjligt av putsens ytstruktur försvinner. Analys av befintligt putsbruk inklusive ballast och pigment bör utföras före varje typ av reparation eller målning. Nytt putsbruk anpassas så att hårdheten ligger nära men understiger hårdheten i befintligt bruk. Struktur och ytbehandling samt pigmentering ska utföras med den befintliga putsen som förlaga. Ballast ska vara naturgrus (ej krossmaterial) av samma storlek som befintligt. Omputsning utförs av välrenommerad putsfirma och förgås av projektering.

Befintlig och ursprunglig mönsterlagt mörkt gult klinker på strävpelare ska så långt som möjligt bevaras, alternativt ersättas av liknande typ, format och kulör.

Altandörrar: Dörrar bevaras samt repareras och underhålls samtidigt och på samma sätt som fönster. Färgsättningen i vitt bibehålls.

Tak: Underhåll genom regelbunden kontroll av taken, komplettering och justering av lösa pannor, byte av ev. spruckna pannor och reparation av takunderlaget vid behov. Omläggning av hela taket bör ske med lertegel av samma typ och utseende som ursprungligt.

Takavvattning, plåtdetaljer: Rännorna och rören rensas vår och höst från löv och kvistar, efter behov. Plåtdetaljer underhålls i genom byte av skadade partier samt ev. genom rostskydd och målning med oljefärg på plats. Plåtarbeten utförs av fackman, lika befintligt. Fina dimensioner eftersträvas på samtliga plåtarbeten, anpassade till arkitekturen och till den standard som var rådande då huset uppfördes.

Övrigt: Ursprungliga lamparmaturer behålls och renoveras vid behov. Ev. spruckna glober av vitt opalglas byts ut till motsvarande.

Yttre miljö

Foto 1. Lövholmen. Hus i park (vid hus 2, 6 och 9), vy mot norr 9).

Förslag till skyddsbestämmelser

n1 Träd får endast fällas om det kan orsaka spridning av epidemisk trädssjukdom eller om det utgör en fara person eller egendom. Träd ska ersättas med nytt av samma art.

n2 Mark/vägar/gångstråk ska utformas med asfalt eller grus, utan kantsten.

n3 Område med naturmarkskaraktär. Befintliga marknivåer och vegetation sparas så långt som möjligt.

n4 Befintlig granitmur ska bevaras eller ersättas med ny med utformning som befintlig. (anges för varje urspr. granitmur)

n5 Befintlig granitmur, betongtrappa och smidesräcke ska bevaras eller ersättas med ny med utformning som befintlig. (anges för mur och trappa direkt öster om hus 14)

Låga häck ska planteras utmed uteplatser som vetter mot angöringsvägar

Historik och beskrivning

Lövholmens och Ekbackens arkitektritade hus - från 1940- till 1960-talet - är till stor del omgiven av gemensam parkmark vilken fortfarande vittnar om den tidigare jordbruksepoken. Gränser mellan tidigare markanvändningar – jordbruksmark, utmark (skog) – är tydlig avläsbara genom topografin, bergspartier, äldre vägdragning och vegetation.

För en mer detaljerad beskrivning av utemiljöns utveckling samt avläsbara spår av tidigare markanvändning hänvisas till Kulturmiljöanalysen för Stora Sköndal (Nyréns, 2015).

Värdebärande karaktärsdrag

Lövholmen och Ekbacken omfattar välbevarade spår av ett äldre kulturlandskap som kan upplevas genom topografin, landformer, kontrast mellan naturtyperna och gränser.

Den modernistiska parkkaraktären från 1940-talet som är en förädlad och förstärkt äldre kulturlandskap genom bevarande av äldre träd, inplantering av nya träd samt en noggrann planering av ett vägnät och de småskaliga husen. Att den parkkaraktären dominerar medför att de stora dragen i det f.d. mosaikartade jordbrukslandskapet fortfarande är avläsbara och att de vittnar om de tidigare markanvändningarna. Framförallt i de norra och östra delarna av

Lövholmen och Ekbacken bevarades en stor del av det ursprungliga trädbeståndet.

Lövholmens f.d. öppen jordbruksmark är ofta igenkännbar som öppna gräsytor i de mer låga partierna. F.d. utmark (betad/exploaterad skog) finns i de högre terrängdelarna, som bevarad naturmark med berg i dagen och storvuxna löv-träd med mestadels ekar. Övergången mellan de två huvudtyperna kan vara skarp pga. skillnader i utseende och dagens skötsel. Den rumsskapande verkningen av äldre storvuxna träd bidrar till avläsbarheten (foto 1-3).

Parkmiljön kring villa nummer 5 (foto 2) vittnar också om det f.d. mosaikartade jordbrukslandskapet genom bevarad topografi med berg i dagen, gräsytor och äldre lövträd.

Johan Nordströms väg (foto 4, 5) är framdragen i gränsen mellan den forna jordbruksmarken i söder och den forna utmarken i slänten upp mot Skogsbyn i norr. Gränsen markeras av storvuxna ekar utmed vägen, radhusen och storvuxna tallar upp mot slänten.

Det gamla kulturlandskapet är som en "bas" i vilken bebyggelsen har inplacerats. Det finns ett nätverk av småskaliga, allmänt tillgängliga, asfalterade parkvägar - utan kantsten - som angör husen. För övrigt finns förhållandevis få hårdgjorda ytor. Nödvändiga sprängningar vid vägnars konstruktion utfördes återhållsam och noggrann (foto 6).

Ortofoto 2019 (källa: Stockholms Stad)

Grönmarkerade ytor representerar f.d. utbredning jordbruksmark (Nyréns, 2015)

Småhusen ligger placerade längs med vägarna med mindre delvis planterad förgårdsmark. Mindre gångvägar leder upp mot byggnadernas trädgårdsida och markeras med planterade blommande buskar samt Rhododendron. Avsaknad av trädgårdar medför att husen upplevs som en integrerad del av parkmiljön. Radhusen har mindre uteplatser mestadels omgärdade av häck, de varierar i sin utformning och är påverkade av sina brukare. Utöver asfalt förkommer även betongplattor och grusade ytor.

Återkommande tidstypiska detaljer som är knutna till småhusen: granitmurar vid asfalterade garagedfart till garageport (foto 7), betongtrappor, urspr. svartmålade smidesräcken.

Bevarandestatus

Plan- och grönstrukturen är välbevarade, trots uppförandet av nya flerbostadshus vid Nils Lövgrens väg i början av 2000-talet. De nya husen har anpassats till den befintliga miljön avseende den begränsade byggnadsskalan, planstrukturen med gröna släpp mellan husen, de utspärade ekarna och det direkta mötet mellan hus och parkmark. Karaktärsdragen som beskrivits ovan är ofta välbevarade. Vissa hus har dock uteplatser som är omgärdade av staket eller plank som försämrar "hus i park"-karaktären.

Förslag till återställande/förbättrande åtgärder

Vid några hus förkommer staket eller plank (foto 3, 8) som med fördel kan ersättas med en låg häckstruktur vilket gynnar karaktären "hus i park". Användandet av låga häck kan också bidra till den enhetliga parkkaraktären.

Riktlinjer för vård och underhåll

Vägar. Behålla "silningen" genom området med småskaliga, allmänt tillgängliga, asfalterade parkvägar. Undvik: vägutvidgningar, andra typer av markbeläggning, tillämpning av kantsten, parkeringsytor. För att betona parkkaraktären bör vägkanterna även i fortsättningen ansluta direkt till de gröna ytorna, utan kant eller gångstråk.

Kring husen. Undvik ytterligare privatisering för att behålla upplevelsen av "hus i park"-karaktären. Underhåll och restaurering av

granitmurar bör ske vid behov. Remsor med privat karaktär närmast husen bör inte utökas. Remsorna kan med fördel vända sig direkt mot de gemensamma parkytorna. Undvik avskärmade eller inhägnade uteplatser. Tillägg av nya funktioner kring husen bör undvikas med anledning att det kan medföra avskärmning med plank, stängsel eller höga häckar vilket skulle påverka miljös kulturhistoriska värde negativt. Uteplatser utmed parkvägar kan dock på enhetligt sätt avgränsas med låga häck (foto 8).

Öppna parkytor. Bra att säkerställa en fortsatt hög skötselnivå. Gräsytona ska även i fortsättningen klippas. Fristående värdefulla träd i gräsytona bör skyddas med stamskydd för att undvika skötsel- och trafikskador. Framför allt tallens ömtåliga bark bör skyddas mot skador som uppstår genom klippning med grästrimmer.

Naturpartier. Ett långsiktigt bevarande av storvuxna träd - framför allt ekar och tallar - har stor betydelse för den fortsatta möjligheten att läsa av kulturhistorien. Äldre tallar utgör en lika hållbar resurs som ekar: även de kan nå en hög ålder. Vis gallring kan ske i naturpartierna för att underlätta utvecklingen av en framtiden generation av ekar och tallar. Naturpartiernas markskikt bör skyddas. För att undvika ökat näringstillskott får ris, gräsklipp eller trädgårdsavfall aldrig lämnas i naturpartierna. För att kunna bevara äldre ekar krävs en skyddszon om 10 meter från stam. Schaktning eller upplag kan inte ske inom denna skyddszon. Eventuella schaktplaner bör baseras på ingående utredningar och noggranna avvägningar. Højning av marknivåer genom uppfyllnad av matjord eller andra massor som skulle försvaga befintliga träd bör undvikas. Bevarandevärda träd kan med fördel inventeras och sedan skyddas genom skyddsbestämmelser.

Övrigt. Belysning bör även i fortsättningen vara anpassad till den kulturhistoriska värdefulla parkmiljön. De låga stolparna (foto 3 och de befintliga armaturerna kan behållas och renoveras vid behov. Placering och utformning av platser för sopsortering, containrar mm kan ses över. För öppna exponeringar och dominanta färgsättningar kan med fördel undvikas. Utemöbler - tex bänkar - kan med fördel vara av enhetlig modell och kulör, tex mörkgrön. Informationsskyltar bör placeras på ordentliga stolpar, improviserade lösningar i form av tex betongsuggor (foto 5) bör tas bort.

Foto 2. Ekbacken, hus 5, yttre miljö på nordvästra sidan.

Foto 3. Lövholmen (vid husen 8, 9, 11), vy mot söder

Foto 4. Lövholmen. Johan Nordströms väg (vid 10 och 14).

Foto 5. Lövholmen. Johan Nordströms väg (vid hus 23 och 12, villan 5 syns i bakgrunden).

Foto 6. Ekkbacken. Bertel Andréns väg.

Foto 7. Lövholmen, granitmur (vid radhus 12).

Foto 8. Lövholmen. Parkväg vid radhus 1 och 2, sikt mot norr.

